

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЗАПОРІЗЬКА ПОЛІТЕХНІКА»

КАФЕДРА ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИКИ ПЕРЕКЛАДУ

ОСТРОВСЬКИЙ Микита Данилович

(група ГФ-310м)

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

ВЕРБАЛЬНІ ТА НЕВЕРБАЛЬНІ ЗАСОБИ ПОЗНАЧЕННЯ ВІКУ ПЕРСОНАЖА В АНГЛОМОВНОМУ ХУДОЖНЬОМУ ДИСКУРСІ

Рівень вищої освіти	другий (магістерський)
Галузь знань	03 Гуманітарні науки
Спеціальність	035 Філологія
Спеціалізація	035.041 Германські мови та літератури (переклад включно), основна мова – англійська
Кваліфікація	магістр філології

Науковий керівник –
к.філол.н., доц. Є.О.Четвертак

Національний університет «Запорізька політехніка»

Інститут, факультет ЕГІ, гуманітарний факультет

Кафедра теорії та практики перекладу

Ступінь вищої освіти другий (магістерський)

Спеціальність 035 «Філологія»

Освітня програма (спеціалізація) 035.041 «Філологія (германські мови та літератури (переклад включно)), перша – англійська»

ЗАТВЕРДЖУЮ
Завідувач кафедри
проф. Приходько А. М.
«16» грудня 2021 року

ЗАВДАННЯ
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ

ОСТРОВСЬКОГО Микити Даниловича

1. Тема кваліфікаційної роботи: Вербальні та невербальні засоби позначення віку персонажа в англomовному художньому дискурсі
керівник кваліфікаційної роботи Четвертак Євгенія Олександрівна, к. філол. н., доцент кафедри теорії та практики перекладу
затверджені наказом закладу вищої освіти від «17» листопада 2021 р. № 450
2. Строк подання студентом кваліфікаційної роботи: 16 грудня 2021 р.
3. Вихідні дані до кваліфікаційної роботи: Авдеева О. А. Средства выражения концепта «возраст» в английском языке. Литвиненко, Ю. Ю. Концепт «возраст» в семантическом пространстве. Perry E. L., Kulik S. T., Bourhis A.C. Moderating Effects of Personal and Contextual Factors in Age Discrimination. Sparks N. The Best of Me.
4. ЗМІСТ розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, що їх належить розробити): дослідити категорію «вік людини» в міждисциплінарному аспекті; окреслити теоретичні засади лінгвістичного вивчення вербальних і невербальних засобів позначення віку людини; ідентифікувати особливості вербальних та невербальних засобів позначення віку персонажа в англomовному художньому дискурсі; визначити вербально-невербальні модулі позначення «віку людини» в англomовному художньому дискурсі.
5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень):

6. Консультанти розділів кваліфікаційної роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	прийняв виконане завдання
I	Четвертак Є.О., к. філол. н., доцент		
II	Четвертак Є.О., к. філол. н., доцент		
Нормоконтроль	Підгорна А. Б., к. філол. н., доцент		

7. Дата видачі завдання « 7 » вересня 2021 року.

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів кваліфікаційної роботи	Примітка
1.	Вибір теми кваліфікаційної роботи	вересень 2021	виконано
2.	Розробка завдання на кваліфікаційну роботу	вересень 2021	виконано
3.	Складання календарного плану кваліфікаційної роботи	вересень 2021	виконано
4.	Збирання матеріалу для написання 1 та 2 розділів	вересень – жовтень 2021	виконано
5.	Підготовка розділу 1	жовтень 2020	виконано
6.	Підготовка розділу 2	листопад 2020	виконано
7.	Підготовка вступу	листопад 2020	виконано
8.	Написання вступу і загальних висновків роботи	листопад – грудень 2021	виконано
9.	Оформлення кваліфікаційної роботи	грудень 2021	виконано
10.	Нормоконтроль	1-10 грудня 2021	виконано
11.	Рецензування кваліфікаційної роботи	10-12 грудня 2021	виконано
12.	Захист кваліфікаційної роботи	22 грудня 2021	виконано

Студент(ка)

Островський М.Д.

Керівник кваліфікаційної роботи

Четвертак Є.О.

ЗМІСТ

Завдання на роботу	
Реферат	
ВСТУП	7
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ЛІНГВІСТИЧНОГО ВИВЧЕННЯ ВЕРБАЛЬНИХ І НЕВЕРБАЛЬНИХ ЗАСОБІВ ПОЗНАЧЕННЯ ВІКУ ЛЮДИНИ.....	10
1.1. Категорія «вік»: міждисциплінарні передумови вивчення	10
1.2. Проблема дослідження категоризації «віку людини» в лінгвістиці	19
1.3. Невербалістика і перспективи дослідження невербальних засобів позначення «віку людини» в художньому дискурсі	28
1.4. Методика дослідження прагматики вербальних і невербальних засобів позначення віку в англomовному художньому дискурсі.....	32
РОЗДІЛ 2. ВЕРБАЛЬНІ І НЕВЕРБАЛЬНІ ЗАСОБИ ПОЗНАЧЕННЯ ВІКУ ЛЮДИНИ В АНГЛОМОВНОМУ ХУДОЖНЬОМУ ДИСКУРСІ	37
2.1. Вербальні засоби позначення «віку людини» в англomовному художньому дискурсі: номінативи і дескриптори	38
2.2. Невербальні засоби позначення «віку людини» в англomовному художньому дискурсі	53
2.2.1. Вербально-невербальний кінесичний модуль	54
2.2.2. Вербально-невербальний просодичний модуль	59
2.2.3. Вербально-невербальний такесичний модуль	62
ВИСНОВКИ	66
SUMMARY	68
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	70
ДОДАТКИ	79

Додаток А. Тези на тему: «Проблема дослідження невербалістики у лінгвістиці»

РЕФЕРАТ

КР: 88 с., 99 джерел.

Об'єктом дослідження є вербальні і невербальні засоби позначення віку персонажа в англomовному художньому дискурсі.

Предметом дослідження є прагматика вербальних і невербальних засобів позначення віку в англomовному художньому дискурсі.

Методи дослідження були зумовлені поставленою метою і дослідницькими завданнями: метод спостереження, опису, систематизації й узагальнення, метод суцільної вибірки мовного матеріалу з англomовних художніх творів, контекстуальний аналіз для встановлення комунікативної взаємодії вербальних та невербальних засобів відображення віку персонажа, прагмасемантичний аналіз, модульна методика дослідження структурної взаємодії вербального та невербального компонентів комунікативного акту та кількісний аналіз для опису кількісних характеристик вживання вербальних і невербальних засобів позначення вікових характеристик персонажа в англomовному художньому дискурсі.

У першому розділі розглянуто теоретичні засади поняття «вік людини» в міждисциплінарних передумовах вивчення, висвітлено особливості вивчення категорії «вік людини» та перспективи дослідження невербальних засобів позначення «віку людини» в художньому дискурсі та описана методика дослідження прагматики вербальних і невербальних засобів позначення віку в англomовному художньому дискурсі. У другому розділі ідентифіковано вербальні і невербальні засоби позначення віку людини в англomовному художньому дискурсі з визначенням номінативів, дескрипторів та вербально-невербальних модулів.

ПРАГМАТИКА, НОМІНАТИВ, ДЕСКРИПТОР, ВЕРБАЛЬНО-НЕВЕРБАЛЬНИЙ МОДУЛЬ, СЕМАНТИЧНЕ ПОЛЕ «ВІК ЛЮДИНИ».

ВСТУП

Поняття «вік» позначає найважливіший фрагмент екстралінгвістичної реальності мовної картини світу з фундаментальними категоріями часу та є одним із категоричних проявів часу – біологічного, фізіологічного, психологічного, соціального. Оскільки дане поняття вважають базисним, воно стоїть на першому місці концептуалізації світу.

З прагматичної точки зору, вік людини ідентифікується в плані впливу вікового аспекту та комунікативної поведінки. Вивченням даної проблематики займалися такі вчені: О. М. Галапчук (опис універсально-вікових, преферентно-вікових та ексклюзивно-вікових мовленнєвих стратегій); R. Heinrichsmeier, N. Coupland, J. Coupland, H. Giles (вивчали «прагматику віку»); E. Tulle, G. J. Westerhof (ототожнювали вікові номінації з ідеологічними дискурсивними конструктами).

Актуальність роботи зумовлена антропоцентричною спрямованістю лінгвістики до вивчення власне поведінки людини (автора/персонажа) в залежності від віку та крізь призму дескрипційної прагматики, вербалізуючи її позначення. Незважаючи на свою актуальність, шляхи набуття означення вербальними та невербальними засобами в англomовному художньому дискурсі, зумовлює потребу здійснення комплексного прагмалінгвістичного дослідження мовлення «персонажу», який маркується віковим значенням.

Зв'язок роботи з науковими темами. Кваліфікаційну роботу виконано в межах ініціативної наукової теми кафедри теорії та практики перекладу НУ «Запорізька політехніка» № 61121 «Когнітивно-дискурсивна організація текстового простору міжкультурної (кроскультурної) комунікації». Тема роботи затверджена наказом ректора № 450 від 17.11.2021 р.

Об'єктом дослідження є вербальні і невербальні засоби позначення віку персонажа в англomовному художньому дискурсі.

Предметом дослідження є прагматика вербальних і невербальних засобів позначення віку в англomовному художньому дискурсі.

Мета дослідження полягає в обґрунтуванні теоретико-методологічних засад розвідки, прагматичному ідентифікуванні, акумуляції та узагальнення особливостей вербальних та невербальних засобів позначення віку персонажа в англomовному художньому дискурсі.

Реалізація поставленої мети передбачає розв'язання таких **завдань**:

- дослідити категорію «вік людини» в міждисциплінарному аспекті;
- окреслити теоретичні засади лінгвістичного вивчення вербальних і невербальних засобів позначення віку людини;
- ідентифікувати особливості вербальних та невербальних засобів позначення віку персонажа в англomовному художньому дискурсі;
- визначити вербально-невербальні модулі позначення «віку людини» в англomовному художньому дискурсі.

Матеріалом дослідження слугували англomовні дискурсивні фрагменти з вербальними та невербальними одиницями, які позначають і описують вікові характеристики персонажа: N. Alderman «Disobedience»; T. Capote «Breakfast at Tiffany's»; H. Evans «Going Home»; F. S. Fitzgerald «The Curious Case of Benjamin Button»; E. Hemingway «The Old Man and the Sea»; E. Jong «Tapestry»; S. Kinsella «Remember Me?»; E. H. Porter «Pollyanna grows up»; J. Mansell «Perfect Timing»; S. Meyer «Eclipse»; J. Moyes «Me Before You»; N. Sparks «A Walk to Remember», «The Best of Me»; O. Wilde «The Picture of Dorian Gray»; V. Woolf «Mrs Dalloway».

Методи дослідження були зумовлені поставленою метою і дослідницькими завданнями: *метод спостереження, опису, систематизації й узагальнення, метод суцільної вибірки* мовного матеріалу з англomовних художніх творів, *контекстуальний аналіз* для встановлення комунікативної взаємодії вербальних та невербальних засобів відображення віку персонажа, *прагмасемантичний аналіз, модульна методика дослідження структурної взаємодії вербального та невербального компонентів комунікативного акту та кількісний аналіз* для опису кількісних характеристик вживання

вербальних і невербальних засобів позначення вікових характеристик персонажа в англomовному художньому дискурсі.

Теоретичне значення роботи зумовлене необхідністю визначення поняття категорії «віку»; проблеми дослідження категоризації «віку людини» та в перспективі дослідження вербальних та невербальних засобів позначення «віку людини» в англomовному художньому дискурсі. Теоретико-методологічною базою дослідження є наукові праці в галузях прагматичної лінгвістики, невербальної семіотики та теорії мовленнєвих актів, зважаючи на проблематику вербально-невербальних модулів позначення віку в англomовному художньому дискурсі.

Практичне значення дослідження полягає в дослідженні прагматики вербальних і невербальних засобів позначення вікових характеристик персонажа в англomовному художньому дискурсі.

Апробація роботи здійснювалася на основі публікації фахової наукової статті за темою «Проблема дослідження невербалістики у лінгвістиці» у Науковому Віснику Міжнародного гуманітарного університету (Серія «Філологія»). Статтю було включено до міжнародної наукометричної бази даних Index Copernicus International.

Структуру кваліфікаційної роботи зумовлено науковою логікою дослідження, його метою та поставленими завданнями. Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел (99 джерел). Загальний обсяг роботи – 88 с.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ЛІНГВІСТИЧНОГО ВИВЧЕННЯ ВЕРБАЛЬНИХ І НЕВЕРБАЛЬНИХ ЗАСОБІВ ПОЗНАЧЕННЯ ВІКУ ЛЮДИНИ

1.1. Категорія «вік»: міждисциплінарні передумови вивчення

Вік людини тісно пов'язується з культурними поняттями свідомості: час, життя, народження, смерть. Він має онтологічну, психологічну, національно-культурну й світоглядну значущість. У різних наукових дисциплінах вироблено відмінні періодизації життєвого циклу людини, які зумовлюються дослідницькою концепцією, змістом визначених завдань та критеріями класифікації вікових періодів людини (фізіологічним, психологічним, соціальним чи культурним).

Категорія «вік» є одним з найважливіших орієнтирів, як для усвідомлення особистості у навколишньому світі, так і для самоідентифікації людини серед інших представників вікової категорії (на основі стереотипних «нормативних» уявлень про поведінку, зовнішність, функції, здібності). Усвідомлення віку є когнітивною основою для людини-мовця і людини-комуніканта в повсякденній комунікативній, дискурсивній та інституційній поведінці. Для визначення поняття «вік» у соціально-суспільному середовищі існують певні критерії соціокультурного розвитку людини як суб'єкта надання соціальних прав та обов'язків та спроможного виконувати різні види професійної та іншої діяльності.

Тому осмислення наукової категоризації поняття «*вік людини*» в усіх сферах гуманітарних наукових знань є цілком логічним і виправданим, зважаючи на загальну тенденцію сучасної науки до міждисциплінарного принципу, що базується на переміщенні зацікавленості науковців з об'єктів пізнання на суб'єкт, де, на думку О. О. Селіванової людина постає як «центр і найвища мета світобудови» [48, с. 32].

Вік є однією з найважливіших антропоцентричних категорій, оскільки визначає систему уявлень людини і її ціннісні установки, самоідентифікацію на основі ототожнення з певною групою / колективною спільнотою і водночас усвідомлення відмінності від інших. Таке когнітивне підґрунтя вікової самоідентифікації, як дискурсивний конструкт, детермінує моделі комунікативної поведінки представників різних вікових категорій, їхні соціокомунікативні ролі та рольові очікування від комунікативних партнерів.

Розглянувши твердження Ю. С. Степанова, який вважає антропоцентризм напрямом у лінгвістиці, ідентифікує це поняття в процесі реалізації, тобто так званої теорії «суб'єктивності» [54, с. 50]. Суб'єктивність – здатність мовця привласнювати собі мову в процесі її використання.

Завдяки визначенню поняття суб'єктивність ми визначаємо, що основною властивістю мови є те, що мова виступає як семіотична система, основні референційні точки якої безпосередньо співвіднесені з мовцем. Інакше цю рису лінгвістичної концепції можна назвати антропоцентричним принципом, який по-різному тлумачиться в сучасній лінгвістиці [54, с. 50]. Принцип «антропоцентризму» стосовно граматики мови розвивав В. Свириденко і В. Табачковський [55]. За твердженням Ю. С. Степанова, принцип антропоцентризму також наявний у концепціях, заснованих на «центральної ролі синтаксису», оскільки їхньою справжньою основою є не заголом синтаксис, а проаналізоване висловлювання у конкретній ситуації [54, с. 51]. Це стало поштовхом до «укрупнення граматики з синтаксисом». Таке об'єднання одиниць синтаксичного порядку до розмірів дискурсу відбувається на основі їх групування в мовній свідомості мовця і дослідника.

Таким чином, завдяки співвідношенню мови, мовлення і дискурсу з позиції сучасної комунікативно-дискурсивної парадигми, принцип антропоцентризму набуває нового концептуального й епістемологічного значення, стаючи основним методологічним підґрунтям у сучасній лінгвістичній розвідці, теорії мовленнєвих актів, дискурсології, дискурс-аналізу, соціолінгвістики.

Об'єктом дослідження постають суб'єкти комунікації зі статусними, віковими, гендерними, психологічними характеристиками, що зумовлюють інтенцію адресанта та інтерпретацію адресата: різноманітні чинники, що впливають на інтеракцію, когнітивні структури стратегічного планування дискурсів, особливості індивідуальних, колективних і вікових ідентичностей комунікативних практик.

Людина виступає у ролі учасника або спостерігача результатів позиціонування людини до доміантних дискурсів, семіотичних продуктів соціуму і цивілізації. Вплив відбувався на основі казок і мультфільмів у дитинстві до наукових, художніх текстів.

З огляду на це, засоби позначення й обговорення «віку людини» в англomовному художньому дискурсі необхідно проаналізувати саме на практиці функціональної парадигми, де основоположним є принцип антропоцентризму [55, с. 261]. Завдяки цьому розроблені методи уможливають багатоаспектну категоризацію вікових значень за такими критеріями:

- 1) прагматична «завантаженість» у взаємодії із семантичними і синтаксичними засобами;
- 2) ознаки комунікативних ситуацій із найменуванням і обговоренням віку;
- 3) соціокомунікативні характеристики персонажів під час вербальної і невербальної маніфестації вікових значень і обговорення вікових питань;
- 4) комунікативна поведінка персонажів відповідно до їх віку і асоційованих стереотипів такої поведінки.

Концепт «*вік*» тісно пов'язаний з категорією «час» та категорією «розвиток». Саме для визначення етапів розвитку людини використовується поняття «*вік*». Існуючі об'єктивні закономірності розвитку людини вказують на безліч фізичних і духовних змін зі збереженням певного набору індивідуальних рис: *хлопчик / boy, юнак / young man, чоловік / man, старий / old man; дівчина / girl, жінка / woman, стара / old woman.*

У цілісному мовному образі «людина розвивається» і реалізується в багатьох мовних образах, які послідовно змінюють один одного (*дитя / child, підліток / teenager, молодий / young, зрілий / mature, літній / elderly, старий чоловік / old man*).

Концепт «вік людини» включає такі складники: процес розвитку і процес змін в часі, тобто йде усвідомлення різних етносів у взаємозв'язку з «віковим часом». Вік є градуїованим континуумом, який характеризується безперервністю, рівномірністю, прямолінійністю, односпрямованістю і незворотністю.

Наприклад: «*Given your age, I'm afraid it's going to be rather difficult to place you*».

«*All right, OK, I just white-lied about my age but...*».

«*You're fast approaching middle age, you're single*».

«*The pensionable age can be lowered by means of voluntary additional benefits*».

«*It's the right age, right complexion*».

У наведених прикладах, ми можемо провести аналогію з темпоральною семантикою та значенням певної вікової категорії і впливом соціальних факторів. Взаємозв'язок часових і вікових значень віддзеркалений у мовних системах синтактико-граматичними і лексичними засобами з темпоральною семантикою, що відбиває уявлення про різні етноси, стадіальні та циклічні зміни в часі, які пов'язують з концептом «вік».

Розглянемо значення слова «вік людей» в тлумачних словниках:

1) *a particular period of a person's life; the length of time during which a being or thing has existed;*

2) *the number of years that a person has lived or a thing has existed; the state of being old [95].*

Відповідно до цих визначень виділяють умовний та хронологічний вік розвитку. Оціночні критерії виділення вікового періоду дуже різноманітні. Відповідно до біологічних параметрів виділяють:

- *біологічний вік*, який вказує на певні властивості організму («*The ages of globular clusters place a bound on the age limit of the entire universe*»);

- *соціальний вік* співвідноситься зі соціальним становищем людини в суспільстві («*This might be due to social circumstances, age, employment situation or lifestyle decision*»);

- *психічний вік* визначається інтелектуальним, емоційним розвитком людини («*Although having a mental disposition of a mature adult, she will sometimes act like a polite child in order to befriend classmates and convince their parents*») [14].

Таким чином, категорія «віку» вивчається різними сферами наукового знання для усвідомлення людиною самої себе і інших у форматі суспільних, психологічних, світоглядних, біологічних та інших взаємозв'язків.

Наприклад, вікові особливості й взаємовідносини поколінь досліджуються у філософії і соціології. З огляду на те, що фізичний час життя людини є головним вектором біологічних, психологічних, фізіологічних, когнітивних змін, категорію «віку» вивчають такі дисципліни, як біологія, фізіологія, медицина, психологія і педагогіка, політологія, право та економіка. Для цих дисциплін поняття «вік» є основним дослідницьким центром та феноменом вікових норм. В будь-якій сфері знання, пов'язаної з вивченням людини і його діяльності, необхідним є облік вікової періодизації та пов'язаних із нею змін.

В антропології виділення підвидів «віку» базується на визначенні хронологічних рамок умовного «віку» та здійснюється на основі низки кількісно-якісних характеристик. Розмиті межі вікових категорій, різнобій у поглядах дослідників на зміст періодів життєвого циклу людини ускладнюють проведення системного цілісного аналізу категорії «вік». Історична номінація на позначення окремих періодів життєвого циклу людини зумовлює надзвичайно гнучку, динамічну мовну картину відповідного фрагмента світу, яка важко піддається однозначній класифікації.

Наприклад, вчені М. А. Потаєнко та І. І. Серебрякова [47; 50] наводять таку схему періодизації віку (див. Рис. 1.1):

Age Group	Age Intervals
Baby	0~2
Young Adults	3~12
	13~19
	20~29
	30~39
Middle-aged Adults	40~49
	50~59
Old Adults	60~69
	70~79
	80~89
	90~99

Рис. 1.1. Схема періодизації віку

Така класифікація ґрунтується на кількісних та якісних характеристиках розвитку людини. Дослідниці зазначають закономірності формування організму й особистості, морфо-фізіологічні особливості людини та соціальні фактори, коли наприклад людина знаходиться в передпенсійному віці [47; 50]. Таким чином, дана періодизація може слугувати для систематизації моделювання семантичного поля та лексико-семантичних вікових періодів життя людини, і, насамперед, лексикографічного опису даного поняття.

На думку І. Кона, періодизація життєвого шляху, «повинна враховувати принципову багатовимірність вікових властивостей і критеріїв їх оцінки. Біологічний вік співвідноситься з властивостями організму та його окремих підсистем, соціальний вік – зі становищем індивіда в системі суспільних відносин, а психічний вік – із характером сенсомоторної, розумової діяльності тощо» [30, с. 11].

Дослідження феномену «вік» привертає увагу культурологів, так як в їхньому розумінні «вік» є ключовим положенням, яке визначає місце людини в суспільстві [25, с. 405]. Він розділяє життєвий цикл на окремі стадії розвитку: *дитинство; молодь; зрілість* (коли людина перебуває в розквіті

сил); *дорослість та старість*. Вікова організація груп охоплює майже всі сфери народної культури [25, с. 405–407].

Для дослідження власне прагматичних засобів вираження віку мають значення культурологічні дослідження вікового символізму (система уявлень і образів). Віковий символізм охоплює: вікову термінологію, періодизацію життєвого циклу, вікові стереотипи, символізації вікових процесів, вікові обряди, вікову субкультуру [30, с. 18]. Як зауважив І. С. Кон, «етапи *дитинства, дорослості (зрілості) та старості* розрізняють усі народи. Важливий факт невизначеності, умовності хронологічно висловлюваних вікових меж, що є загальною властивістю будь-якої розвиненої культури» [30, с. 12]. Деталізація вікового періоду дитинства здійснюється через виокремлення поняття «малолітніх» дітей. Таким чином, слово «дитина» стосується характеристики людини всієї її початкової фази життєвого циклу аж до переходу в наступний віковий стан «молодість». Наприклад, життєвий шлях людини включає такі стадії: *дитинство* (7-15 років), *юність* (15-20 років для дівчат, 20-25 – для юнаків), *дорослість* (сімейний) стан і фаза *старості* (після 60). Якщо проаналізувати даний постер (див. Рис. 1.2), ми дійшли висновку, що кількісні вікові показники населення становлять приблизно 20-39 років, а саме стадію дорослості.

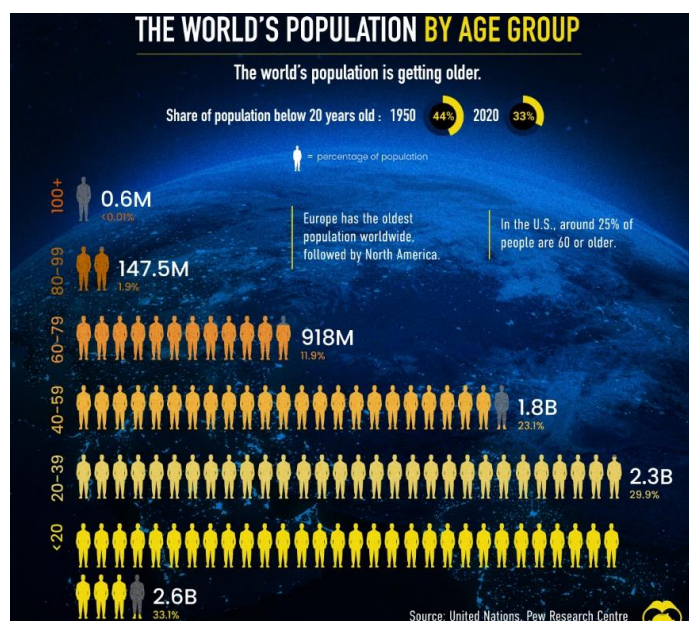


Рис. 1.2. Вікові показники населення

Якщо розглядати категорію «вік» в психології, то ми ідентифікуємо такі типи віку: *хронологічний* (актуалізується в мові за допомогою числівників «*thirty years old*»). Наприклад: «*I'm thirty years old, and it's still hard to talk about*»; «*Tom guessed that Mary was around thirty years old*»; «*It seems she is more than thirty years old*»; «*About thirty years old, a wage worker*»; «*Likewise, the ECE regulation is now over thirty years old*» [82]; *біологічний* (позначає той чи інший етап життєвого шляху людини «*childhood, middle age*»), а також віковий розвиток «*baby, child, adult, grown-up*»). Наприклад: «*Look, this is Rodney, my childhood over-priced clothing store*»; «*We gave Jimmy the greatest imaginary childhood a kid could have*»; «*Peter and Lisa must have been childhood sweethearts*» [82]; *соціальний* (позначається за допомогою лексем типу «*pupil, student, parent*»). Наприклад: «*That work was written for pupils, students, teachers and parents*»; «*Complaints are also filed by pupils' or students' parents or by workers in children's establishments*»; «*The methodology included questionnaires; interviews with pupils, parents and teachers; and written work by students*» [82]; *психологічний* (пов'язаний із реалізованістю психологічного часу, який усвідомлюється людиною у формі особливого переживання свого внутрішнього віку). Наприклад: «*It pains me to report an accident that occurred during the scheduled psychological evaluation of Morgan*»; «*They did some horrible psychological experiments during that war*»; «*They use it in psychological tests for security*» [82].

Кожен із зазначених типів категорії вік є мовно позначеним [25, с. 405]. А ось наприклад, у науковій літературі виділяють ще один тип віку – *суб'єктивний*, який спирається на самовідчуття людини (вікове почуття людини) та вікову самосвідомість, що залежить від ступеня самореалізації особистості [25, с. 408]. Часто відчуття психологічного віку може не збігатися із хронологічним віком: «*He was feeling his old resilient self or almost so. Not even fourteen yet*»; «*I was still days away from fourteen, and they were plodding, icebound days*» [82]; «*Dermot came into the flat one afternoon a changed man. He looked his young boyish self*» [82]; «*He was eighty-two years old*

and feeling his age» [82]; «Lois cannot believe Peter's preposterous behavior until Brian explains that Peter has transferred his feelings for his old crush, Phoebe, onto Connie» [82]; «And I'm feeling old and alone» [82]; «I'm feeling old, Crosby» [82].

Визначення того, хто є «старим» і коли настала б «старість», довгий час більше залежали від зовнішнього вигляду та фізичних можливостей людей, ніж від хронологічного віку. В результаті інституціоналізації життєвого шляху настання «старості» в західних суспільствах було визначено законом і поєднано з віковими правами. Однак збільшення тривалості життя та прискорення технологічних змін підірвали вікові визначення поняття «old». Ці події викликають необхідність переосмислення проєкту впровадження соціальної справедливості протягом життя, включаючи визнання «старості»: *«They say old age is like a second childhood»; «If you want to achieve things, you better start planning for your old age»; «Healthy ageing and the ability of older persons to participate in the labour force contributed to welfare and development» [82].* Отже, для кожного вікового етапу життя, людина має свій «набір» фізіологічних, емоційних, психологічних та поведінкових характеристик. У соціологічних дослідженнях *вік* розуміють як принцип організації соціальної структури суспільства.

Важливим є значення категорії «віку» для науки психолінгвістики. Опанування мови розглядається в залежності з віком людини. Вивченням дитячого мовлення займалася О. С. Кубрякова та ін. О. Кубрякова виокремила такі стадії мовленнєвого розвитку дитини: лепет, перші слова, двослівні поєднання, оволодіння більшою частиною граматичних правил рідної мови [34]. Вчені відзначають певну закономірність при переході на різні вікові етапи для вирішення інтелектуальних завдань: маленькі діти класифікують предмети на основі зорових ознак (колір, розмір, форма), а старші діти враховують загальні лінгвістичні поняття (призначення, здатність до руху) [34, с. 22].

Що стосується медичного зв'язку з поняттям *вік*, то він тлумачиться як сукупність незворотних обмінних, структурних і функціональних змін організму. Життя людини ділиться на два періоди: пренатальний і постнатальний, у кожному з цих періодів є свій початок відліку *віку*.

Отже, розгляд поняття «*вік людини*» як об'єкта міждисциплінарних досліджень дозволив нам виявити спільні і відмінні риси категоризації поняття «*вік*» у філософських, культурологічних, соціологічних і психологічних дослідженнях. Усвідомлення «*віку людини*» як багатоаспектної складноструктурованої категорії з особливими параметрами розвитку і зміною в часі наборів певних вікових характеристик притамана майже всім науковим дисциплінам. Для формування цілісних уявлень про категорію «*вік*» важливими є фізіологічні, соціальні та психічні трансформації людини на її життєвому шляху. Релевантним для нас є погляд, згідно з яким життєвий цикл людини складається з таких вікових періодів: дитинство, у якому виокремлюються власне дитинство та підлітковий період, молодість, дорослість і старість

1.2. Проблема дослідження категоризації «віку людини» в лінгвістиці

Лексичні одиниці на позначення віку людини є об'єктом вивчення багатьох лінгвістичних праць. Лексико-семантичний і лінгвоконцептуальний аспекти дослідження значень є напрямом наукових досліджень в українській лінгвістиці, а в американській лінгвістиці учення зосереджуються переважно на проблемах старіння, специфіці комунікації, ідеологічних аспектах ейджизму та інших дискримінаційних стереотипів. Для таких досліджень застосовують дискурс-аналіз, конверсаційний аналіз та парадигми соціолінгвістики і прагмалінгвістики.

На сьогодні вже існує певна класифікація вікової лексики щодо такого

розподілу: *новонароджений вік, грудний, вік немовляти, малолітній, дитячий, підлітковий, юнацький, молодий, вік середніх років, похилий, старечий, старий вік*. У наукових розвідках про вікові номінації розглянуто зв'язок з взаємозалежними лексемами «часу» і «статі», про що свідчать такі семи в структурі лексичного значення [43, с. 72]: *дорослий / не дорослий (юний)*; *girl – дівчина (жіночий + не дорослий)*; *boy хлопчик (чоловічий + не дорослий)*.

«*Subject Dana Moyer and her infant son are believed to be inside*»; «*They made room for the old lady on the train*»; «*We found bruising on Angie's arm from a man's hand*»; «*You don't mess with a man's job*»; «*Most often, it is the female foetus that is considered unwanted*» – з наведених прикладів, ми виокремили семи *чоловічий і жіночий, дорослий і не дорослий* так, як вони поєднуються з категоріальними семами предметності порівняно з категоріальними семами ознаки і дії [43, с. 75].

Іншою проблематичною сферою вживання аналізу лексики на позначення віку є лексико-морфологічні розвідки, тобто з погляду її частиномовної належності і здатності сполучатися з різними частинами мови. У цьому випадку в мові існує ряд прикметників на позначення віку в англійській мові: «*new-born*», «*adolescent*», «*juvenile*», «*youthful*», «*teen-aged*», «*elderly*», «*old*», «*aged*», «*ancient*», «*antiquated*», які відносяться до таких тематичних груп іменників: назви особи; назви живих істот; назви рослин; назви конкретних предметів і явищ; речові іменники; абстрактні іменники [31, с. 107].

Семантичний компонент часу міститься в іменникових тотожних структурах на позначення віку: «*infant*», «*child*», «*boy*», «*girl*», «*man*», «*teenager*», «*woman*», «*adult*», водночас виникає співвіднесення з віковими періодами людського життя, у кожному конкретному випадку з соціальним статусом людини [31, с. 132].

Моделювання семантичного поля «*вік людини*» є напрямом лексико-семантичних досліджень [2; 35]. Зокрема, М. Маслюк розглядає семантичні

поля *вік, хвороба і смерть* в інших мовах, фокусуючись на зіставленні евфемістичних одиниць [37, с. 68]. Це поняття є важливим для нашого дослідження, адже об'єктом розвідки виступають різнорівневі одиниці на позначення віку. Дані роботи слугують для нас дослідницьким корпусом, на який ми спиралися під час відбору матеріалу аналізу – фрагментів англомовного художнього дискурсу з віковими номінативами та дескрипторами віку.

Таким чином, результати досліджень дають нам можливість систематизувати їх у дві основні групи компонентів поля «*вік людини*»: позначення вікового етапу розвитку та осіб певного вікового інтервалу. Поняття «*дитинство*» / «*childhood*» структурується простими «*child*», «*baby*», похідними «*childhood, babyhood*» і складними «*newborn*», «*ankle-biter*» словами:

- *babyhood, beginning, childhood, infancy, minority, nonage, pupilage, prepubescence, puppyhood* [94];

- *babe, baby, kid, bantling, neonate, newborn, bambino, toddler, tot, nursling, suckling, weanling, foundling, sweetling, bratling, papoose, brat, bairn, tiny, youngling, cub, infant, slip, cockerel, boykin, tad, tyke, urchin, quail, quiff, subdeb, bobby-soxer, gamine, moppet, chickabiddy, nipper, puss, cherub, preteen, guttersnipe; children, fegats, brood, progeniture, progeny, seed, offspring* [94].

Крім того, зазначене поняття може виражатися як структурно, так і семантично завдяки подільним словосполученням «*early years*», «*life*», «*school-going age*»; «*little one*», «*babe in arms*», «*rug rat*», «*in long clothes*», а також фразеологічними словосполученнями «*springtime of life*»; «*a slip of a boy / girl*», «*small fry*», «*little shaver*».

Під час моделювання зазначеного мікрополя необхідно розмежовувати ядерні елементи «*infancy*» і «*childhood*» за критерієм гіпо-гіперонімічних зв'язків, оскільки «*infancy*» входить до поняття ширшого вікового діапазону «*childhood*» (див. Рис. 1.2):



Рис. 1.2. Віковий діапазон життя людини

Поняття «*підлітковий вік*» / «*adolescence*» і «*teenage age (teens)*» структурується завдяки таким «щільно оформленим» одиницям, як: «*adolescence, juvenility, juvenescence, juniority, inferiority, immaturity, puberty, pubescence; teenager, adolescent, youth, juvenile, teen, bantling, tomboy, juvenescent, pubescent, half-grown, infantine, blossoming, beardless, green, awkward, raw*».

Поняття «*teens*» – є структурно і семантично подільним словосполученням, які включають «*teenage age*», «*awkward age*», «*school days*», «*one's teens*», «*age of puberty*». Серед таких фразеологічних словосполучень, які характеризують людину зазначеного вікового етапу, виділяють лише одну одиницю: «*not dry behind the ears*».

На основі наявності в лексико-тематичній групі семантично-структурної семи *adolescence*, доречно зупинитися на розгляді інтегративного значення. *Adolescence* – це період між *childhood* і *adulthood*, хоча іноді *adolescence* ототожнюють зі змужнілістю [37]. Саме цим пояснюється недостатня чіткість розмежування в англійських тлумачних словниках такого вікового періоду (18-25 років). Для позначення цього періоду використовують також лексеми «*juvenescence*», «*the state of being youthful or of growing young*» «*youth*», «*the state or time of being young*» [75] «*youthhood*», а також «*youthfulness*» і «*youngness*». Поняття юність не

позначається окремою лексемою в англійській мові, на відміну від української, а виражається описово: «*early youth*», «*first youth*», «*late youth*».

Лексико-тематична група *молодість* / *youth* включає такі компоненти:
 а) *breshness, youthfulness*; б) *young person, young man, fellow, younker, whippersnapper, young woman, skirt, missy, minx, doll, deb, coed, chick, flapper, youth* (молодь), *flowering, nubile*, зокрема словосполучення *springtime of life, heyday of youth, happy days, tender age / years, to be / come of age, May of life, flower of life, to sow one's wild oats*.

О. Авдеева відокремлює певну дослідницьку проблему – віднесення лексем до понять, що позначають різні вікові категорії «дитинство» і «підлітковий вік», «підлітковий вік і юність», «дитинство, підлітковий вік і юність» [2, с. 114]. Це тому, що поняття «вік» є чітко структурованим континуум, у якому «суміжні» зони перетинаються і накладаються одна на одну.

На співвіднесеність окремих лексем із різними віковими категоріями впливають певні соціокультурні реалії. Розглянувши перетин досліджуваних концептосфер, ми ідентифікували наступні:

- перетин концептосфер *childhood* і *teens* експлікується іменниками, що позначають особу жіночої чи чоловічої статі (*youngster, boy, girl, cub, whelp, schoolboy, schoolgirl, hoyden, tomboy*), і прикметниками (*hoydenish, new-fledged, unfledged, under-age, growing, budding, unripe, immature, inexperienced, undeveloped, tender, subordinate, callow*);

- перетин концептосфер *teens* і *youth* надається у використанні іменників, що номінують відповідні вікові етапи (*greenness, spring, springtide, springtime*) і позначають особу жіночої та чоловічої статі (*wench, hobbledehoy, hopeful, minx, bud, cadet*), а також прикметником *youthful*;

- перетин концептосфер *дитинство, підлітковий вік і молодість* відображається у ролі іменника, які номінують зону перетину (*boyhood, girlhood*) або позначають особи жіночої, чоловічої або обох статей (*lad, lass /*

lassie, damsel, miss, maid / maiden, gal, callant, scion), а також прикметниками (*fresh, ageless, unvrinkled*).

Лексико-тематична група *middle age / adulthood / maturity* об'єднує:

- іменники: *adulthood, adulthood, maturity, manhood, womanhood, prime, floruit; adult, grown-up, man, gentleman, beau, woman, matron, lady, dame, gentlewoman, spinster, broad, skirt;*

- прикметники: *grown-up, adult, middle-aged, full-grown, developed, mature, virile, manly, womanly, matronly, full-fledged, ripe, full-blown, prime, experienced, sophisticated, settled;*

- дієслівні лексеми: *to mature, grow up, to develop, to ripen, to mellow, fill out, settle down;*

- словосполучення і фразеологічні єдності: *middle age, riper years, years of discretion, meridian of life, big boy, big girl; become a man / woman, reach adulthood, in fool bloom, to have the key of the door, to put one's hair up.*

Визначальні переходи пізнього життя «старість» / «old age» визначаються біологічно, культурно та соціально. Виникають етичні та екзистенційні дилеми, які вимагають міждисциплінарних досліджень. Деякі пороги стосуються стану людини і можуть також розмежовувати попередні фази життя, тоді як вихід на пенсію встановлюється законом і встановлює дату початку для отримання старшого статусу в більшості професій. Літературні письменники драматизують такий перехід, передаючи незмінну складність суб'єктивності, проєктуючи приватну кризу на трагічну, поетичну чи комічну сцену.

Наведемо класифікацію лексем згідно лексико-тематичної групи *старість / old age*:

- іменниками: *oldness, years, elderliness, resignation, senescence, senility, decay, longevity, caducity, senectitude, anility, eld, seniority, winter, antiquity, superannuation, anecdotage; old man, old woman, greybeard, grandsire, greyhead, hoarhead, cuff, grisard, patriarch, Nestor, doyen, beldame, oldwife,*

luckie, gammer, grimalkin, grannam, granny, grandam; septuagenarian, octogenarian, nonagenarian, centenarian;

- прикметниками: *old, aged, elderly, aging, oldish, matronly, balding, greying, hoary-headed, senescent, moribund / dying, wrinkled, lined, rheumy-eyed, toothless, palsied, drivelling, doddering, doting, foolish, senile, anile, time-honoured, superannuated, antiquated, overage, grey (grey-haired), grey-bearded, grizzled, hoary, ancient, decrepit, tottery, geriatric, venerable, patriarchal;*

- дієсловами: *to age, to wrinkle, to get on, to decline, to wane, to fade, to waste away, old age, pensionable age, grey hairs, ripe old age, green old age, declining years, advancing years, time of life, vale of years, decline of life, second childhood; grow old, show one's years, become / get old, advance in years, grow grey, turn white, grow feeble; not so young as one was, so many years, turned of, advanced in years, getting on; up in years, past if, with one foot in the grave, on one's last legs, no spring chicken, pretty long in the tooth, past one's prime, over the hill, not long for this world, on the shel).*

Під час дослідження, ми визначили, що «*old*» використовується для позначення людини похилого віку, але ще з наявними фізичними та інтелектуальними силами, на відміну від «*aged*», що є протилежним його значенням – похилим віком з дряхлістю й когнітивними проблемами. Прикметник «*elderly*» позначає особу майже номінованого *old*. Лексему *aging* використовують, говорячи про людину похилого віку, яка втратила колишню привабливість або вміння (*an aging film star, an aging playboy*). Нарешті, *oldish* є пом'якшеним варіантом *old*.

Результати дослідження лексико-тематичних груп семантичного поля «*вік людини*» вказують на виокремлення фрагментів авторського наративу, діалогічного мовлення персонажів, індексів прагматичної маркованості вікових значень, денотованих номінативів віку та вікові дескриптори. Термін «*номінативи*» позначає експліцитні поняття різних вікових етапів, осіб і ознак осіб, процесу становлення вікового стану.

Таким чином, функціональними варіантами систематизованих компонентів лексико-тематичних груп є номінативи англомовного художнього дискурсу. Для пояснення структури концептів позначення вікових значень використовують когнітивно-дискурсивну парадигму для моделювання і компонентного аналізу. Але моделювання є лише дослідницькою методикою для виявлення концептосфери поля «*вік людини*».

Особливості концептуалізації простору віку в англійській мовній свідомості і його категоризації пов'язані також з одиницею «*self*» / «*я*». Вік людини концептуалізується здебільшого на основі категорій минулого, оскільки людина подумки часто з якихось причин згадує своє минуле і себе в цьому минулому [10, с. 12].

Досліджуючи фрагменти англомовного художнього дискурсу, ми виявили оцінне ставлення персонажів до питань щодо дорослішання і старіння у їх свідомості. Ми встановили певні аналогії за видами і типами залежно від характеру співвідношення суб'єкта і об'єкта оцінки образу зрілої людини [9].

Поняття «*вік*» твсно взаємодіє з емоціями на рівні тексту в поетичних творах, демонструючи позитивні емотивні смисли, що становлять прототип концептосфери «*дитинство*» і емотивні ситуації, які актуалізують необмежену кількість периферійних, додаткових індивідуальних емотивних смислів [56, с. 93]. «*Вік людини*» є культурною цінністю в різних культурах. Саме ціннісна орієнтація етносу доводиться на підставі зіставлення найбільш популярних вікових категорій: *молодості* і *старості* [16, с. 94].

Отже, у межах когнітивно-дискурсивної та комунікативної парадигм основним об'єктом дослідження є експлікація структури концептів і концептосфер «*вік*», «*час*» і «*self*» та осмислення їх емотивного і ціннісного складників. Прагматичний аспект вивчення засобів позначення віку залишається поза увагою лінгвістичних досліджень. Насамперед, вони здійснюються в соціолінгвістичному напрямі, за допомогою конwersаційного

аналізу і дискурс-аналізу, фокусуючись на лінгвістичній, прагматичній і когнітивній проблематиці.

Під час дискурс-аналізу ми розглядаємо дискурси вікової відповідності та дискурсивні функції заголовків на позначення «віку». Наприклад, у заголовках англомовних художніх дискурсів зафіксована невідповідність певної вікової категорії стереотипам поведінки: «*teenager giving birth*» (підліток, який народжує), «*geriatric mom*» (геріатрична мама). Вони виступає у ролі насадження негативно оцінних соціальних стереотипів для дискримінації різних вікових груп.

Зокрема, сучасний критичний дискурс-аналіз вже достатньо вивчено на ідеологічному підґрунті: «*premature ageing*» (завчасне старіння) і «*anti-aging protecting*» (захист проти старіння), які щоденно використовуються в різних дискурсах; та розглянуто стереотипні відповіді на стандартні питання для літніх людей: «*How are you?*». Такі відповіді найчастіше містять уточнення свого віку: «*Not bad for 85*» [85].

У міждисциплінарному аспекті проблема висвітлення поняття «старіння» в англомовних художніх творах вивчається новою дисципліною – літературною геронтологією, яка інтегрує здобутки літературознавства, мистецтвознавства, геронтології, лінгвістики та аналізує візуальні образи старіння з метою виявлення відповідних соціально сконструйованих репрезентацій [69]. Таке конструювання відбувається завдяки маніпулюванню суспільними стереотипами, асоційованими зі «старінням».

Окремою дослідницькою проблемою є комунікація між онуками з батьками, бабусями і дідусями або інтеракції між різновіковими братами або сестрами, незнайомих або малознайомих людей [75, с. 14]. Зазвичай така комунікація демонструє вікові відмінності в манері розмови і прагматичних стратегіях, що застосовуються різновіковими мовцями з позитивною і негативною ввічливістю [71, с. 212].

Наприклад, молоді жінки віком 30-40 років під час спілкування з жінками 70 років і більше років демонструють домінантні комунікативні

ролі. Іншими словами, комунікативний стиль молодших жінок порівняно з жінками пенсійного віку відрізняється нав'язливістю (*intrusiveness*), «зазіхаючи» на їхню комунікативну свободу. Натомість співрозмовниці пенсійного віку схвалювали такий домінуючий вид комунікації, вважаючи його проявом певного інтересу до їхньої особи і особистого життя, вбачаючи позитивну ввічливість до зближення [69].

Не зважаючи на прагматичну стратегію ввічливості, прагматика вербальних і невербальних засобів на позначення віку залишається основним аспектом сучасних лінгвістичних студій. Натомість «вік» вивчається на соціолінгвістичних змінних асоціаціях поряд із соціальним статусом людини, що впливає на прагматичні особливості комунікації.

Найпоширенішими в наш час є дослідження «прикладного» характеру, які аналізують комунікативні аспекти проблеми старіння. Ми з'ясували, на прикладах з англійського художнього дискурсу, що в авторському мовленні і мовленні персонажів прагматичному аналізу підлягають різнорівневі засоби позначення віку з залученням теорії «обличчя і ввічливості».

1.3. Невербалістика і перспективи дослідження невербальних засобів позначення «віку людини» в художньому дискурсі

Новизною нашого дослідження є також виявлення «прагматики» невербальних засобів позначення віку. Дослідження невербальних компонентів спілкування є одним із пріоритетних напрямів сучасної лінгвістики, оскільки дозволяє вирішити актуальні лінгвосеміотичні, лінгвокультурологічні, прагматичні, семантичні, лінгвокогнітивні проблеми.

Актуальними залишаються питання побудови типології різних типів невербальних знаків, урахування вищезазначені критерії, дослідження особливостей функціонування невербальної семіотики в різних типах дискурсів, вплив невербальних знаків на оптимізацію інтерактивного

процесу і на концептосистеми комунікантів.

Зважаючи на такий взаємозв'язок когнітивної і прагматичної функцій невербальних знаків у дискурсивному семіозісі, І. І. Серякова зазначає: «Оперуючи невербальними знаками, збагачуючи їх значеннями (в тому числі і асоціативними), пропонуючи прагматичні інтерпретації, компетентні комуніканти змінюють структуру індивідуального ментального простору адресата, яке, вписуючись в спільний простір комунікативного акту, модифікує всю прагматику дискурсивної практики» [53, с. 129].

Оскільки невербальні засоби позначення віку є об'єктом нашого дослідження, доцільно звернутися до здобутків української школи невербалістики, які можуть слугувати теоретико-методологічним підґрунтям для нашої розвідки.

Взаємодія вербальних і невербальних компонентів відбувається в процесі функціонування невербального знака у вигляді діалогічної репліки. Таким чином, мовленнєвий акт перетворюється в парамовленнєвий з притаманними функціями, властивих мовленнєвому акту. В системі невербальних компонентів комунікації відбуваються семіозисні процеси в прагматичному аспекті [52].

І. І. Серякова визначила «польове моделювання системи невербальних знаків» та описала когнітивну проблематику невербального знака як комунікативного коду, визначила його еволюційну значущість, виявила зв'язок невербального знака з поняттям когніції в комунікативному процесі [52, с. 98]. Дослідниця розробила концептуальні положення невербалістики як лінгвістичної науки комунікативного спрямування і виявила когнітивно-дискурсивну проєкцію об'єктів дослідження невербального знака, невербального модуля та соматикону.

Таким чином, завдяки теоретичним і прикладним дослідженням української школи невербалістики сформувалися такі основні напрями комунікативних студій: функціональний напрям, що розглядає функціональні можливості невербальної поведінки (психологічних станів) і прагматичних

намірів комунікантів; етнокомунікативний напрям, що вивчає невербальну поведінку людини як спосіб її існування в просторі лінгвокультури; когнітивно-дискурсивний напрям, що досліджує невербальні знаки як специфічні способи пізнавальної діяльності людини; психолінгвістичний напрям, що виявляє взаємозв'язок візуального та психологічного компонентів комунікації; номінативно-прагматичний напрям, а також виявляє роль таких номінацій у письмовому дискурсі.

Отже, ми можемо аналізувати невербальні знаки як поведінкові дескриптори, що реалізують прагматичні стратегії в номінативно-прагматичному аспекті. Вони можуть виступати знаками-індексами, знаками-іконами або знаками-символами.

Для усвідомлення прагматичного потенціалу невербальної комунікації важливими є функціональне і прагматичне значенні невербальних знаків у конфліктному дискурсі [36, с. 72]. Такий тип дискурсу, включаючи конверсаційно-аналітичний, має додаткові імплікації для нашого дослідження діалогічного мовлення персонажів, обговорення віку людини на прикладі англомовної художньої літератури. Зокрема, прагматичний потенціал номінативних одиниць означення поведінки включає актомовленневу специфіку засобів, а також об'єктивні та суб'єктивні чинники прагматичної варіативності [36, с. 75].

Невербальні засоби діалогічного дискурсу в поєднанні з вербальними знаками на матеріалі англомовної художньої літератури ідентифікують вісім основних стратегій емпатизації дискурсу і називають прагматичну диференціацію емпатичних висловлювань: негативний і позитивний стан речей. Емпатизація у комунікативній взаємодії здійснюється за допомогою вербальних й невербальних дій. До невербальних дій входять найбільш частотні фонаційні, мімічні, візуальні, такесичні засоби. Найменш типовими є кінесичні, проксемічні, які розглядаються з прагматичної точки зору, тобто з урахуванням їхньої ролі в реалізації емпатії. Прагматична функція невербальних засобів полягає у здійсненні цілеспрямованого емоційно-

психологічного впливу на адресата з метою його активізації та з подальшим врегулюванням комунікативного процесу.

Наприклад, дослідження Д. Ю. Кузнецової про інтегрований номінативно-прагматичний і функціональний підходи втілено в дослідженні номінативного поля «*вираз обличчя*» в сучасному англomовному художньому дискурсі. Невербальна поведінка виступає у ролі маркера психологічних станів в номінативно-прагматичному аспекті. Зокрема, Д. Ю. Кузнецова стверджує, що «номінаціям виразів обличчя притаманний прагматичний потенціал для самостійної реалізації в дискурсі невербальних комунікативних актів асертива, директива та експресива» [35, с. 12].

Тотожним до нашого дослідження є наукова розвідка Г. А. Кокози, яка вивчає дескрипцію одягу і тактики презентації індивідумів за допомогою цих дескрипцій в дискурсивно-прагматичному аспекті. І тому виникає необхідність ідентифікувати тематичну підгрупу на основі семи «призначення одягу» у відповідності до вікової групи осіб та тематичних модифікаторів [44].

Під час дослідження прагматики невербальних знаків розглядають і адресантно-адресатний фактор, який забезпечує варіативність невербальних знаків [53, с. 189]. При цьому вік ідентифікується саме групою фізичних маркерів. Однією з досліджених вікових характеристик є голосові модуляції, що належать до темпоральних властивих протягом певного періоду життя) параметрів особистості [52]. Досліджувані вікові маркери охоплюють велику кількість невербальних дескрипторів, які не обмежуються знаками фізичного самопочуття, але й маркують емоційно-психологічний стан, розумово-когнітивні, інтелектуальні здібності, соціально-статусну і статево-вікову специфіку.

Окрім прагматичного вивчення невербальних знаків, особливе значення для нашого дослідження мають деякі спостереження українських невербалістів щодо специфіки позначення невербальними засобами власне віку людини. І. Серякова вказує на полярні вікові характеристики в

репрезентації номінацій жестів, дотиків, виразу очей, зовнішнього вигляду, і які стають невербальними дескрипторами фізичного стану і зовнішнього вигляду на підтвердження вікового контрасту персонажів [52, с. 136].

Також, основним положенням нашої наукової розвідки є твердження Г. І. Кабакова про необхідність відмежування «всіх звукових, кінесичних і інших виявів людської комунікативної поведінки від тих невербальних знаків, що належать біології, психології, медицині» [25, с. 405]. Фізичні і біологічні прояви не слід повністю вилучати з поля невербальної поведінки, фізичного та емоційного стану мовця [52, с. 103].

Отже, невербальна поведінка або фізіологічний вияв будь-якої особи пов'язані із життєдіяльністю організму певного вікового періоду та слугує дескриптором, знаковим для співрозмовника в плані вибору стратегій зворотної комунікативної поведінки з представником іншої або своєї генерації.

1.4. Методика дослідження прагматики вербальних і невербальних засобів позначення віку в англomовному художньому дискурсі

Методика дослідження вербальних і невербальних засобів на позначення віку в англomовному художньому дискурсі та в мовленні персонажів має комплексний характер і складається з *загальнонаукових методів* та спеціальних *лінгвістичних методів*. Серед лінгвопрагматичних методів під час нашого дослідження залучався принцип кооперації. Він виступає необхідним етапом вилучення дискурсивної імплікатури та дане поняття інференціює додатковий імпліцитний смисл і дозволяє відновити зв'язність, прозорість, правдивість інформації, прихованої з етичних.

Розглянемо деякі яскраві приклади принципу кооперації: «*I think that Greg will be an unhappy adult. Luckily, he'll never get there, because he's going to be stuck in middle school forever*»; «*Just telling her made him feel a thousand*

years old»; «But thinking of Rachel made him feel young again»; «She was the fountain of youth and hope for him» [92].

Зокрема, у наведених фрагментах порушено принаймні три максими кооперації: стилю / прозорості, так як дані висловлювання не є однозначними. По відношенню до цього, може бути кілька причин того, чому спілкування з дружиною дає таке відчуття; не надано достатньо інформації стосовно власних відчуттів наратора.

Імплікатура відновлюється на основі текстуального контексту пресупозиційних знань, пов'язаних із «віковими» стереотипами про поведінку і вподобання чоловіків «перехідного» віку. Отже, дискурсивною імплікатурою, що вилучається в наведених фрагментах є дискримінація вікової групи.

Дискурсивна імплікатура може доповнювати інформацію з вербальним номінативом та з вербальним дескриптором, а також «пояснювати» неузгодженість вікових груп, позначених різними номінативами або номінативом і дескриптором.

Наприклад: «*Well, come on, he's a nearly grown man in his 30s pretending to be a grown man in his 20s*»; «*He is a nearly grown man who makes up his own mind*» [92]. В наведених прикладах номінативна група «*nearly grown man*» утворює імпліцитну смислову антитезу до іншого номінативу в поєднанні з дескриптором зовнішності «*looking like a big goofy kid, more a boy*». Тобто, порушується однозначність інформації: тобто, не зрозуміло, чи хлопець дійсно має такий вигляд і не має конкретної інформації щодо його справжнього інфантильного вигляду.

Ми можемо прослідити таке вживання найчастотніших тригерів конвенційних імплікатур, що доповнюють інформацію про вік персонажа конвенційними смислами, базованими на семантичному або граматичному значеннях слів і структур на діаграмі (див. Рис. 1.4):

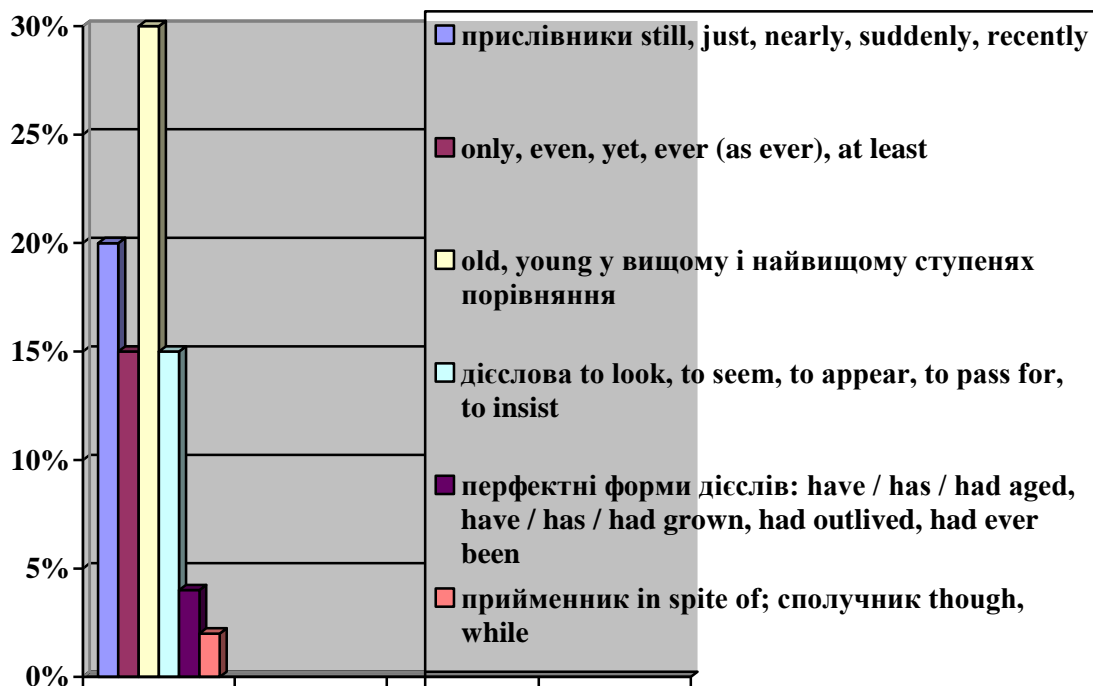


Рис. 1.4. Частотність вживання тригерів конвенційних імплікатур

Іншим методом, який ми використовували у нашому дослідженні є метод вилучення конвенційних імплікатур, що ґрунтується на інференційно-прагматичній моделі комунікації. Конвенційні імплікатури, пов'язані з конвенційним значенням слів і граматичних конструкцій, є контекстуально незалежними, тобто актуалізуються відповідно до лексичного значення і є тригером додаткового пояснювального значення.

Розглянемо приклад: «*Even at ninehteen, he didn't want her at unsupervised parties*» [85], що є тригером конвенційної імплікатури «зазвичай у девятнадцять дорослі не контролюють відвідування вечірок».

Окрім лексичного значення, тригером конвенційної імплікатури може виступати і граматичне значення. Так, додатковим інтенсифікатором вікових значень є перфектні форми дієслів (*has aged, she's grown*) з семантичним компонентом «поточна релевантність», які наголошують на прояві фактору дорослішання, старіння або інших вікових змін: «*When the cab drew up at the doors of the theatre, it seemed to him that he had grown years older*» [96, с. 84].

Наступний прагмалінгвістичний метод, використаний у нашому дослідженні є концепція обличчя і ввічливості [56]. І. Шевченко дає визначення поняттю «обличчя як риса особистості, пов'язана з уявленням про себе, що створюється в процесі інтеракцій і підтримується іншими людьми; як позитивна соціальна цінність, що особистість стверджує для себе в певний момент спілкування» [56, с. 35].

Для аналізу комплексу невербальних засобів на позначення віку (кінесичних, проксемічних, такесичних) ми використовували модульну методику дослідження і структурну взаємодію вербального та невербального компонентів комунікативного акту [53, с. 191].

На основі застосування цього методу дослідження ми виокремили і проаналізували основні модулі: кінесичний, такесичний, проксемічний. Методика аналізу включала: виокремлення невербальних кінесичних дескрипторів віку; характеристику невербального дескриптора за критерієм експліцитність/імпліцитність вираження вікових характеристик; обґрунтування кореляції між номінативами, вербальними і невербальними дескрипторами вербально-невербального кінесичного модуля; виявлення прагматичних функцій невербального дескриптора віку: вираження психологічного стану, пов'язаного з віком персонажа, самопрезентації, самоідентифікації; встановлення знакового статусу невербальних засобів вираження віку як знаків-індексів, знаків-ікон і знаків-символів.

Мовлення персонажів англomовного художнього дискурсу з концептом «вік» аналізується з використанням елементів методу *конверсаційного аналізу* [73, с. 14]. Наступним методом, що застосовується у дослідженні, є актомовленнєвий аналіз діалогів і мовленнєвих подій, що стосуються обговорення віку і вікової приналежності. За Дж. Серлем, визначено такі типи актів: репрезентатив, директив, експресив, декларатив і комісив [79].

Отже, етапи актомовленнєвого аналізу включають: ідентифікацію типів мовленнєвих актів і їх розподіл з огляду на частотність представлення в мовленні персонажів; наявність / відсутність формально-структурних

маркерів іллокутивної сили і відповідність умовам успішності здійснення акту; обґрунтування прагматичної функції різних видів мовленнєвих актів стосовно вираження мовцями свого ставлення до власного і чужого віку, до вікових процесів, дескрипції вікових ознак і їхньої відповідності / невідповідності віковим стереотипам, а також поради стосовно дотримання тієї чи іншої узгодженої з віком поведінки.

Отже, проаналізовані методи дослідження вказують на комплексний мовленнєвий акт, який містить структурні і невербальні показники іллокутивної сили мовленнєвого акту експресиву. Накопичення різних формальних маркерів інтенсифікації емотивного складнику акту, засвідчує максимальний рівень іллокутивної сили. Прагматична функція такого акту – вираження мовцем свого емоційно-оцінного ставлення до вікових процесів старіння, що є неминучими для «вікових» людей.

РОЗДІЛ 2

ВЕРБАЛЬНІ І НЕВЕРБАЛЬНІ ЗАСОБИ ПОЗНАЧЕННЯ ВІКУ ЛЮДИНИ В АНГЛОМОВНОМУ ХУДОЖНЬОМУ ДИСКУРСІ

Спілкування – це не лише слова, які ми використовуємо. Наша невербальна мова часто може сказати набагато більше, ніж наш фактичний вибір слів [38, с. 17]. Вербальні засоби – це вираження інформації за допомогою мови, що складається зі слів та граматики. Застосування невербальних засобів відбувається за допомогою невербальних сигналів: за допомогою такої форми невербального спілкування, як жест, зоровий контакт, вираз обличчя, одяг та простір; і через невербальне голосове спілкування, відоме як парамова. Наведено деякі важливі типи невербального спілкування: просодія (гучність, висота тону), різна гучність та швидкість мови залежать від контексту; вираз обличчя відповідно до кожного вікового етапу та зоровий контакт вказують на емоції та інтереси, для інтерпретації настрою людей та вираження зацікавленості; мова тіла та жести жести більшу частину намірів кожної вікової групи [38, с. 92].

Невербальне спілкування є найрізноманітнішою категорією. Неголосові знаки, у свою чергу, можуть ґрунтуватися на виробництві та інтерпретації звуку, або можуть включати будь-яку іншу чуттєву модальність, таку як зір, нюх, смак і дотик, причому зір має першорядне значення, чи то за допомогою жестів, стилів одягу чи архітектури [38]. Інша основна відмінність, що проводиться в невербальній комунікації, стосується контексту, особливо особистого, який пов'язує з певним віковим етапом.

Таким чином, необхідно видокремити вербальні та невербальні засоби позначення «віку людини» в англomовному художньому дискурсі. Вербальні та невербальні засоби позначення не суперечать один одному, але вони доповнюють один одного.

2.1. Вербальні засоби позначення «віку людини» в англомовному художньому дискурсі: номінативи і дескриптори

Для відповідного та точного аналізу вербальних засобів, які позначають «вік людини» необхідно відмежувати дві основні групи:

- *номінативи* – називають та ідентифікують певні особливості;
- *дескриптори* – лексичні одиниці інформаційно-пошукової мови, що виступають засобом опису основного змісту тексту, із встановленням основних типів їхнього структурного і функціонального взаємозв'язку, що є оперативними одиницями аналізу нашої розвідки.

Розглянемо більш детально кожен представлений групу одиниць. Отже, група *номінативів* має певні експліцитні позначення, що позначають віковий етап, особу на певному віковому інтервалі чи відрізку життєвого шляху. Отже, номінативи взаємозалежні з одиницями лексико-семантичного поля «вік людини», включаючи до свого складу периферійні елементи. Вони мають узуальне конотативне значення з емоційно-експресивною забарвленістю.

Наприклад, розглянемо наступні фрагменти: «*I thought I was just a tomboy*»; «*Sorry, it's because I'm a tomboy*»; «*Well, your club girl here was in a disguise – a tomboy trying to blend in*»; «*She had always been a tomboy, unlike her sister Melissa*».

Номінатив *tomboy* містить узуальні конотації, що стосуються не лише хлопчачої поведінки, але й певного підліткового віку. Однак, усі такі одиниці залишаються «системними» [59]. І значення номінативів вже не є контекстуально і прагматично зумовленим, а містить інваріантний компонент, денотативно пов'язаний із поняттям «вік» та віковими етапами розвитку певного індивідуума.

На відміну від номінативів, *дескриптори* вказують на якісні ознаки і характеристику поняття. Зазвичай це вікові поведінкові характеристики відповідно до вікових етапів. У соціосеміотичному і прагмасеміотичному вимірах дескриптори співвідносяться із віковими стереотипами – рисами і

властивостями особам певного віку.

«James Madison's personal slave, the fifteen-year-old boy Paul Jennings, was an eyewitness»;

«Marie was approximately fifteen-year-old at the time her husband returned to his capital» [84].

У наведених прикладах номінатив *«fifteen-year-old»* розкривається двома дескрипторами – зовнішності за допомогою імпліцитного порівняння з лошам із непропорційно довгими кінцівками / співставлення з очевидцем подій і поведінки.

Відповідно до понятійних парадигм, взаємозв'язок номінативу і дескриптора можна представити у вигляді такої схеми: VNom + VDes (appearance) + VDes (behaviour), де VNom – вербальний номінатив; VDes (appearance) і VDes (behaviour) – відповідно вербальні дескриптиви зовнішності та поведінки, що інтенсифікують вікове значення, денотоване номінативом.

Однак дескриптори можуть не відповідати віковим стереотипам і можуть утворювати імпліцитну антитезу із віковими значеннями, позначеними самим номінативом. Така неузгодженість пояснюється розбіжністю хронологічного віку індивіда з відчуттям власного психологічного віку.

Наведемо приклади дескрипторів:

«He was feeling his old resilient self or almost so; Dermot came into the flat one afternoon a changed man. He looked his young boyish self» [90, с. 117].

«You have to acknowledge your age and position in life, for me quite a lot of those emotionally fueled songs were hormone songs» [90, с. 121].

Модель: VNom # VDes (feeling) + VDes (appearance), де VDes (feeling) – вербальний дескриптор почуттів, і # – знак смислової опозиції дескриптивних ознак значенню, зафіксованому номінативом, або стратегіями автора в моделюванні художньої реальності. Однак у будь-якому разі відхилення від вікової норми матиме особливе прагматичне значення як

тригер імпліцитних смислів, призначених відновити смислову когерентність тексту англомовного художнього дискурсу.

Необхідно визначити, що терміни номінативи і дескриптори вживаються для зручності проведеного аналізу, оскільки дескриптори (висловлення або навіть сукупність висловлень), також є засобами номінації. Існують також альтернативні класифікаційні схеми емоційно-оцінної лексики. Ми ідентифікуємо слова, які мають емоційно-оцінне значення, емотиви-номінативи та потенційно оціночні слова. Потенційно оціночні слова мають бути лише ореолом емоційної оціночності. Оцінки емотиви-номінативи мають деннотативний оцінний компонент, який утворює з емоційним нерозривну єдність.

Лексичними маркерами емоційної оцінки є слова, що реалізують вираз самих емоцій, що називають емоційний стан та/або емоційне відношення «*repulsive – extremely unpleasant, in a way that almost makes you feel sick*». Під дескрипторами загального плану розуміються лексичні одиниці, які прямо не називають емоцію, але мають у своїй смисловій структурі емотивну характеристику категорії «вік».

Отже, терміни *номінативи* і *дескриптори* узгоджено виходячи з критерію статусу цих одиниць як узуальних і експліцитних номінацій віку та контекстуально-ситуативних вікових ознак (фізичних, поведінкових, статусних, зовнішніх). Виходячи з таких логічних міркувань, «системні» одиниці на позначення якісно-характеризувальних ознак віку (наприклад, *hoary-headed, wrinkled*), відносимо до номінативів, так як вони узуально асоційовані з одиницями периферії номінативного поля «вік»:

«*Father Andre, holiest of holies, aged and wise, you are the most wrinkled man in the entire country*»;

«*Well, I'm as a fat and wrinkled as Daisy the amazing elephant, but thanks*»;

«*That wrinkled flesh on your radial carpal joint is far from perfect*» [93].

Ідентифікувавши загальні визначення термінів позначення характеристики віку людини, зупинимося на докладнішому розгляді

взаємозв'язку номінативів і дескрипторів.

В аналізованих текстах англomовного художнього дискурсу номінативи на позначення віку найчастіше виражені:

- іменниками, які номінують віковий етап життя людини «*infant*», «*minor*», «*spending her youth*», «*a girl in a new dress*». Наприклад: «*She moved with her family to Orlando, Florida at age seven after spending five years of her youth studying dance*»; «*I just want to be a man who has been to a concert with a girl in a new dress*»; «*I hurt a girl in a new dress a while ago*»; «*Miss Stevens, you are a girl in a new dress by million*»;

- прикметниками «*old beauty*», «*the old hippie*», «*you are not young anymore*», «*youthful*», «*adolescent*», ступені порівняння прикметників «*at thirty or forty or older*», «*three younger children*». Наприклад: «*I easily could have cleared another thirty or forty*»; «*For the labors of thirty or forty honest and industrious men shall not be consumed to maintain a hundred and fifty idle loiterers*»;

- числівниками «*fifty-two*», «*eleven years old*», «*under twenty-one*», «*forty or so*», «*eighteen*». Наприклад: «*It was not uncommon for men younger than sixteen to enlist as most colonies had no requirement of parental consent for those under twenty-one (adulthood)*».

- словосполученнями «*middle-aged man*», «*early sixties*», «*old guys*», «*old girl*», «*infant prodigy*», «*ancient woman*», «*old woman*», «*old men*», «*young man*», «*a little girl*». Наприклад: «*She is a new infant prodigy for the Soviet Union, no less talented than Kim, Turischeva, or Filatova*»; «*I should like to ask the Infant Prodigy a question*»; «*I would like to ask the Infant Prodigy, how do you say «umbrella» in French?*»;

- дієсловами і віддієслівними формами «*has aged*», «*grown craggy and worn*». Наприклад: «*And I was hoping you were looking for an emotional involvement... with a craggy, middle-aged man*».

Інколи номінатив на позначення «віку людини» може бути виражений метафорою: «*If you ain't a little angel straight from Heaven, She was tall and*

statuesque, with the lithe body of a young goddess» або метонімією «*Poor little soul»* – за умови, що значення показників вікує зрозумілими або «поза контекстом», тобто не є ані контекстуально, ані прагматично маркованими:

«A third variation of the legend says that during the reign of King Jayaprakash Malla, a young girl was banished from the city because it was feared that she was possessed by the goddess Durga»; «But he was a poor little soul who touched me» [95].

Ми встановили змістовні і формально-структурні характеристики номінативних одиниць на позначення різних вікових категорій, здійснили словотворчий і лексико-семантичний аналіз номінативів із розподілом на лексико-семантичні групи, визначили національно-культурну специфіку окремих номінативних одиниць в англомовному художньому дискурсі.

Наступні приклади яскраво ілюструють використання номінативного ланцюжка, де номінативи взаємно конкретизують один одного:

«My grandfather treated him like the little boy, like the son he had been two or three years before» [90]. Унаслідок таких змін номінатив входить до групи дескриптора, тобто наявність сина є дескриптором на підтвердження вікового значення, наданого номінативом «*been two or three years before»*. Натомість, в інших прикладах розкриваються вікові ознаки одного суб'єкта.

Наприклад: *«John Whittier died two weeks ago, leaving one child, a girl eleven years old»* [87]. Прикметним у прикладі є те, що іменник *girl*, який в інших контекстах використовується як віковий маркер, уживається тут лише на позначення статі так, що «надлишкова» інформація була розподілена в іншу сферу денотації.

У деяких випадках номінатив актуалізується на основі конвенційної імплікатури. У такому разі верифікаційним критерієм визначення номінативу є абсолютна однозначність вилученої імплікатури, центрованої на віковому значенні: *«In a warlike age this peacefulness of a monarch was the great and supernatural phenomenon»; «Non-employed disabled women received a social pension at the age of 55»; «He began his military career at the age of 11, and*

continued in the service nearly 60 years» [89].

Розглядаючи приклад: «*Not even fourteen yet. I was still days away from fourteen, and they were plodding, icebound days. A hard frost patterned every pane of the window. In the December blackness outside, ice groaned on the lake. Farther south, where Lake Shore Drive curves, Michigan Avenue had begun to glitter with the white pinpoint lights of Christmas»* [89], ми встановили, що Річард Пек викладає інформацію про вік без лайки, зробивши це без проблем. Це безперечно, тому що ми навіть не помічаємо цього. Вік персонажа зливається в обстановку. До того часу, коли ми закінчили читати цей абзац, ми вже думали про прекрасний опис обстановки, але ми майже підсвідомо врахували вік персонажа. Цей абзац є прикладом «приховування». Читачі цього навіть не помічають, але вони потрібні для ясності та розуміння описаного.

У наступному прикладі «*Dusk was falling, and they both knew it was time to hole up for the night. It wasn't a good idea for twelve-year-olds to be out after nightfall»* [92] – дванадцятирічний вік є дуже поширеним явищем у категорії англомовного художнього дискурсу, тож можна повірити, що їм все одно дванадцять.

Зазвичай тригерами імплікатури є прикметники *young* і *old* у ступенях порівняння, тобто один із номінативів, що містить компаративну вікову ознаку, імплікує антонімічну номінативну ознаку.

Прикметники *young* і *old* часто використовуються не для повідомлень про яку-то інформацію, а є частиною стійкого поєднання прикметник + іменник: «*Your nephew is a nice little boy. That young man is carrying something heavy»* [90]. Якщо *young* і *old* надають доповнювальну інформацію, то їх можна використовувати тільки безпосередньо перед іменниками.

Залежно від розставлених вами пріоритетів, які вказують на особисту оцінку, прикметники *young* і *old* можуть стояти як перед молодим/старим, так і слідувати за ними: а *cruel young boy*, а *young cruel boy*.

Визначення «old» залежить від зовнішнього вигляду та фізичних

можливостей людей, а не від хронологічного віку. В результаті інституціоналізації життєвого шляху, настання «старості» було визначено законом і поєднано з віковими правами.

Однак збільшення тривалості життя та прискорення технологічних змін підірвали вікові визначення поняття «*old*». Ці події викликають необхідність переосмислення проєкту впровадження соціальної справедливості протягом життя, включаючи визнання «*old*».

Дослідники наполегливо стверджують, що важливо дати людям з деменцією можливість не тільки знову знайти свої історії, а й посправжньому розповісти їх, щоб вони взаємодіяли з іншими та були включені в історії інших. Проте це значення потрібно розглядати в більш загальних рисах. «Бути літнім» не є синонімом «мати деменцію»; але для багатьох, особливо в західних суспільствах, старіння негайно і виключно означає дегенерацію.

Наприклад, у висловленні «*he was fifteen years older than she*» компаратив *older* однозначно імплікує ознаку *younger* у конвенційній імплікатурі «він був на 15 років старшим за неї». Така характеристика розкриває поведінкові та інші вікові дескриптори.

Наприклад: «*Not even fourteen yet. I was still days away from fourteen, and they were plodding, icebound days*»; «*A hard frost patterned every pane of the window*»; «*Farther south, where Lake Shore Drive curves, Michigan Avenue had begun to glitter with the white pinpoint lights of Christmas*» [89].

Незважаючи на виклад інформації про вік без лайки, ми навіть не помічаємо конфлікту. Вік персонажа зливається з обстановкою – ще один приклад необхідної інформації для уточнення. Цей фрагмент є прикладом «приховування», так само як «казано» приховано. Читачі цього навіть не помічають, але уточнення потрібні для ясності.

У нотаційному записі на позначення таких моделей у роботі в подальшому використовуються символи VNom 1 + ConImpl (VNom 2 (impl)) (із різними варіантами модифікації базової моделі), де VNom 1 – експліцитна

номінативна одиниця в компаративній формі; ConImpl – конвенційна імплікатура; (VNom 2 (impl) – імплікований, але однозначно інтерпретований номінатив, що входить до складу конвенційної імплікатури.

Інша група засобів на позначення віку охоплює *вербальні дескриптори*. Як зазначалося вище, такі вікові ознаки розкривають інформацію у вікових номінативах, найчастіше відтворюють соціальні стереотипи з огляду на їхню амбівалентність.

Наприклад: «*The boy still touched his heart. Halfway between manhood and childhood he was a man in his grey trousers and navy jacket and well-polished shoes, with a start of a dark brown on his upper lip; a child with the braces on his teeth and sweet candor of his smile*» [90, с. 240]. Так, у фрагменті дескриптори «*manhood*» і «*childhood*» розкривають вікові ознаки, віддзеркалюючи стереотипні уявлення про вигляд представників цих вікових категорій.

Матеріал дослідження засвідчує, що для експліцитного або імпліцитного розкриття вікових ознак регулярно застосовуються і превалюють у відсотковому відношенні дескриптори зовнішності (див. Рис.2.1) (VDes (appearance) і VDes (behaviour), рідше VDes (state of mind), VDes (status) і VDes (physical well-being).

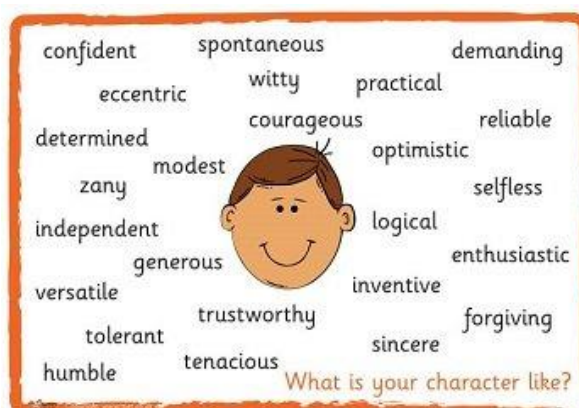


Рис. 2.1. Дескриптори зовнішності

Нариклад: «*She has long wavy red hair... He is short-haired. She has straight medium length hair... Her hair is brown... She has shoulder length curly hair... Her hair color is fair*». Опис людини англійською складається з

розповіді про зовнішність і з опису характеру і звичок.

Дескриптори-конструктиви представлені гетерогенними класами номінативних одиниць, що позначають технічні характеристики одягу, як-от: довжину (*short, long, knee-length, ballerina-length*), тканину (*wool, tweed, silk, cashmere, brocade, silk*), виробника (*антропоніми Chanel, Versace, Ferragamo тощо; топоніми Savile Row, Sloane Square, Manhattan*). Вищерозглянуті дескриптори синтаксично поєднуються з позначеннями одягу й утворюють у художньому дискурсі певні синтаксичні конструкції опису вбрання.

Ми провели аналіз дескрипторів та узагальнили відсоткове розподілення різних видів вербальних дескрипторів (див. Рис. 2.2).

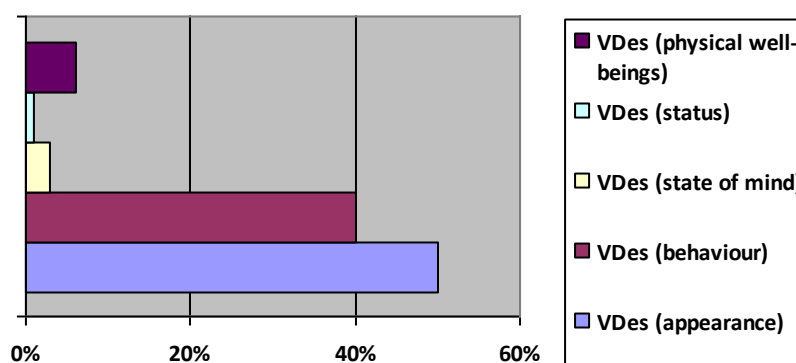


Рис. 2.2. Відсотковий розподіл вербальних дескрипторів, асоційованих із позначенням віку людини

Контекстуальна і ситуативна залежність дескрипторів зумовлює їхнє прагматичне значення та можливість генерувати імпліцитні смисли текстуальних і позатекстуальних пресупозицій. Дескриптори можуть відрізнятися за ступенем імпліцитності, тобто чим менше вони асоціюються із соціальними стереотипами, тим вищою є ступінь імпліцитності та їхнє прагматичне навантаження.

Так, у виразі з англійського художнього дискурсу «*old men and women speaking softly to each other*» тиха повільна розмова усвідомлюється як поведінковий дескриптор людей похилого віку, лише в контекстуальній підпорядкованості номінативу *old men and women*, оскільки в інших

контекстах така поведінка може маркувати вже психотип людини або її професійну групу: «*The most High hath created medicines out of the earth, and a wise man will not abhor them*»; «*He remembered something – the cherished pose of being a man plunged fathoms-deep in business*»; «*She was also supposed to be the original or model of «the Virtuous Woman» therein portrayed!*» [95].

Під час нашого дослідження, ми виявили певні регулярності в структурному поєднанні та функціонуванні номінативів і дескрипторів. Розглянемо найтипівіші моделі таких засобів. Найпопулярнішою є модель, у якій вікову ознаку позначає номінатив, який розкривається декількома дескрипторами, які можуть бути в препозиції і в постпозиції до номінативу.

Наприклад: «*She was glad, of course, that she was a youth woman, and that she not only knew her duty, but had sufficient strength of character to perform it*» [92, с. 11]. Використані дескриптори, позначені номінативом «youth», характеризують відповідно поведінкову і зовнішню ознаки віку, оскільки добра вдача і гарна зовнішність насамперед співвідносяться з молодим віком. Модель можна схематично представити так: VDes (behaviour) + VNom + VDes (appearance).

«*Timothy was Old Tom's son. It was sometimes said in the town that if Old Tom was Miss Polly's right-hand man, Timothy was her left*» [92, с. 122]. Другий фрагмент проілюстрований моделлю VDes (appearance) + VNom + VDes (appearance) + NDes-t (behaviour), де вербальні дескриптори описують зовнішні ознаки стереотипного образу літньої людини.

Крім того, в аналізованому прикладі функціонує невербальний такесичний дескриптор (NDes-t (behaviour) – дотик, що також є високо вірогідним саме для поведінки людини літнього віку (*let it rest for a moment on her bright hair*), тому що люди молодого і середнього віку, найімовірніше, налаштували б свою невербальну комунікацію з дитиною по-іншому. На схемі невербальний (такесичний) поведінковий дескриптор зображено символом NDes-t (behaviour).

«*As she sat now, with the letter in her hands, her thoughts went back to her*

sister, Jennie, who had been this child's mother, and to the time when Jennie, as a girl of twenty, had insisted upon marrying the young minister, in spite of her family's remonstrances. There had been a man of wealth who had wanted her – and the family had much preferred him to the minister; but Jennie had not. The man of wealth had more years, as well as more money, to his credit, while the minister had only a young head full of youth's ideals and enthusiasm, and a heart full of love» [99, с. 142]. В даному випадку дескриптор також характеризує зовнішній вигляд молодого людини.

Наприклад: *«Y was a Youth, that did not love school; Z was a Zany, a poor harmless fool»;*

«Very trim and strong, and confident he looked, with the glow of youth in his cheeks, and the spark of happiness in his gray eyes»;

«He distinguished himself in early youth by the variety of studies which he accomplished» – номінатив *youth* має підпорядкованою ознаку поведінкової моделі вікової групи «молодь», для якої стиль одягу і навіть манера ходи є виявом молодіжної моделі поведінки.

Схематично взаємозв'язок номінативу і дескрипторів у (10) представлено так: VDes (appearance) + VNom + VDes (appearance) + VDes (appearance) + NDes-kin (behaviour), NDes-kin (behaviour) позначає невербальний (кінесичний) поведінковий дескриптор.

Однією із частовживаних моделей є позначена номінативом вікова ознака, яка розкривається одним або декількома дескрипторами, що характеризують зовнішні, поведінкові, статусні або інші стереотипи, пов'язані з означеним віком.

Наприклад: *«The break had come then. Miss Polly remembered it well, though she had been but a girl of fifteen, the youngest, at the time. The family had had little more to do with the missionary's wife. To be sure, Jennie herself had written, for a time, and had named her last baby «Pollyanna» for her two sisters, Polly and Anna – the other babies had all died. This had been the last time that Jennie had written; and in a few years there had come the news of her death, told*

in a short, but heart-broken little note from the minister himself, dated at a little town in the West» [92, с. 12] – модель VNom + 3 VDes (appearance), номінатив *a girl of fifteen* маркує саме вікові ознаки, стереотипно асоційовані з образом маленької дівчини.

Наприклад: «*She was forty now, and quite alone in the world. Father, mother, sisters – all were dead. For years, now, she had been sole mistress of the house and of the thousands left her by her father. There were people who had openly pitied her lonely life, and who had urged her to have some friend or companion to live with her; but she had not welcomed either their sympathy or their advice. She was not lonely, she said. She liked being by herself»* [90] – йдеться вже про сукупність різних видів дескрипторів – зовнішності, фізичного стану, поведінки і почуттів, що певною мірою пов'язані із стереотипними уявленнями про характеристики віку, позначеного номінативом *was forty now, and quite alone in the world*. Схематично можна зобразити модель так: VN > VD (appearance) > VD (physical well-being) > VD (behaviour) > VD (state of mind).

В окремих випадках дескриптив не потребує номінативу, як, наприклад: «*Then, clinging like a monkey, she swung herself from limb to limb until the lowest branch was reached* [92, с. 18] або «*They were both quick, agile as monkeys, and yet their knees were always bruised... They were alert and tough and purposeful»* [90, с. 189] – дескриптори із залученням порівняння характеризують певний вік, який визначається імпліцитно завдяки сукупності дескрипторів: поведінкових (*quick, agile as monkeys* і *they were alert and tough and purposeful*) та дескриптора зовнішності (*their knees were always bruised*) відповідно до такої моделі: VDes (behaviour) + VDes (appearance) + VDes (behaviour), модель VDes (behaviour).

У деяких випадках номінатив «розривається» одним із дескрипторів, тобто відбувається семантична трансномінація, наприклад: «*The number of single young shirtless men rose particularly steeply»* [86, с. 7] – з такою схематичною моделлю VDes (appearance) – Nom + VDes (behaviour). Як

показано на схемі, номінатив *young men* асоціюються з дескриптивними ознаками, що стосуються зовнішності *shirtless* і вікової поведінки *particularly steeply*.

Вербальні дескриптори відрізняються за ступенем експліцитності / імпліцитності вираження вікових ознак, так як імпліцитність корелює із взаємообумовленими параметрами «відповідність» / «невідповідність соціальним стандартам» і контекстуально-ситуативною залежністю.

Так, приклад: «*There was an old woman in a wheelchair*» [84, с. 12], представлений у нотації VNom + VDes (appearance). Дескриптор *in a wheelchair* виступає на позначення зовнішності та асоціюється з віковими характеристиками жінки похилого віку саме через наявність експліцитної номінації *old woman*.

Натомість в інших контекстах такий зв'язок не однозначний, оскільки елементи одягу можуть віддзеркалювати особистісні вподобання в будь-якому віці:

«*The aged woman made no reply; her eyes still studied Ramona's face, and she still held her hand*» [98];

«*A fourth suspect, a 26-year-old woman named Hayat Boumeddiene, remains at large*» [84].

Наприклад: «*You became a young man of wealth and stature, but you never could crawl from my shadow. If a youth's man of wealth and position such as Varus requested my men*» [92, с. 8] – варіант постпозитивної моделі з імпліцитним дескриптором віку, що можуть утворювати смислову опозицію, схематично представленому як: VNom (impl) + VDes (status) # 2 VNom + VDes (state of mind). У цьому прикладі визначаємо два номінативи на позначення молодого віку одного з чоловіків – *young* і *youth's*. Вік іншого чоловіка не конкретизований, але зіставлення ознак із характеристикою *youth's man of wealth and position* дозволяє припустити, що в другому випадку йдеться про людину середнього віку, тобто асоціюється із віковим інтервалом «зріла людина», але не є константним атрибутом.

Таким чином, виникає таке поняття як смислова антитеза з дескрипторами «внутрішнього стану», утворена завдяки віковим статусним ознаками. Ось, наприклад, таке висловлювання *youth's ideals and enthusiasm* є експліцитним дескриптором, натомість *a heart full of love* характеризує людину будь-якого віку і асоціюється з дескриптором молодого віку як наслідок контекстуальної синонімії.

Наприклад: «*Considering that it is necessary to disseminate among youth the ideals of peace, respect for human rights and fundamental freedoms, solidarity and dedication to the objectives of progress and development*» [92, с. 12].

«*Well, I, too, came here with a heart full of love. And so, with a heart full of love, I bid you a good day, gentlemen. You showed me that a heart full of love was the most precious treasure of all, and one that I don't intend to lose*» [90].

Аналіз англomовного художнього дискурсу дозволяє зробити висновок про те, що емоційно-оціночна лексика на позначення категорії віку часто піддається модифікаціям за допомогою категорії експресивності, що, в свою чергу, усилює перлокутивний ефект. Цей факт, на наш погляд, свідчить про необхідність дослідження емоційно-експресивної лексики. Її можна розглянути схематично (і досить умовно) таким чином (див. Рис. 2.3):

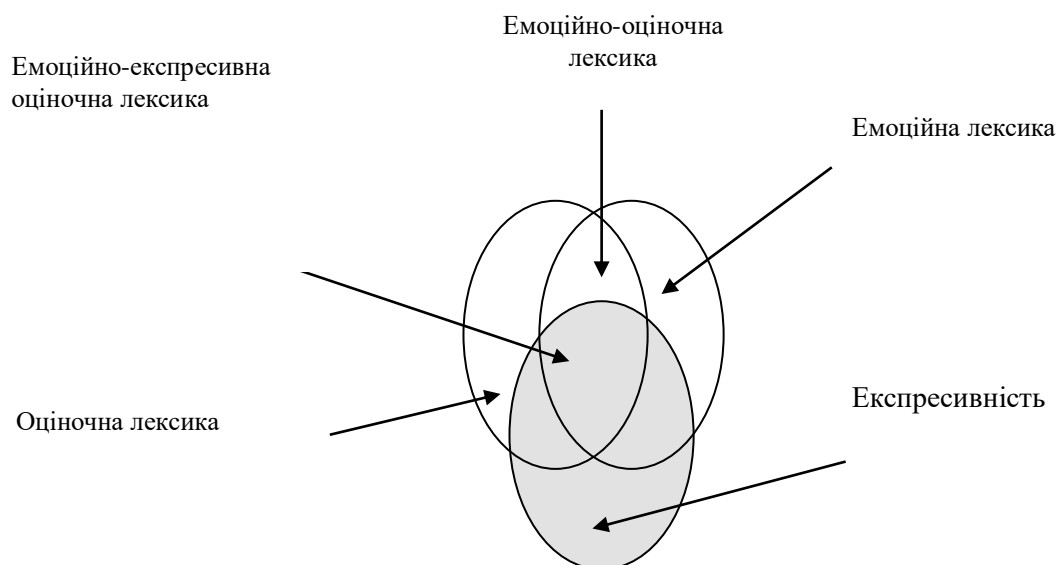


Рис. 2.3. Статистична репрезентація певних видів лексики на позначення вікових категорій

Дана схема вказує на статистичну вірність репрезентації долей різних видів лексики вікової категорії.

У когнітивному плані при застосованні принципу релевантності, читач / слухач завжди встановлює смислову когерентність між фрагментами одного контексту англомовного художнього дискурсу. Навіть у разі порушення смислових і логічних зв'язків в тексті, ми просліджуємо певні когнітивні контексти, у межах яких висловлення стає логічним і осмисленим.

Такий процес називається контекстуалізацією або метапрагматичний фрейм, завдяки якому люди надають своїм інтеракціям певного «смислу» [78]. З іншого боку, при конверсаційному аналізі, принцип релевантності трактується реплікою, яка слідує за іншою реплікою, усвідомлюється як така, що вимовляється «у відповідь» та пов'язана з контекстом взагалі [77; 80]. Ми ідентифікуємо, що координація дій комунікантів простежується не лише в діалогах, але і в інших контекстах англомовного художнього дискурсу.

Завдяки теорії релевантності, ми просліджуємо у термінах притаманні ознаки експліцитності й імпліцитності вербальних дескрипторів, які є засобами залежного контекстуального посилення інтерпретації й уточнення референції: «*dependent, contextual strengthening*», бо вони пов'язані з віковим номінативом.

Підводячи підсумки щодо прояву вербальних дескрипторів, ми відмічаємо, що засоби залежного контекстуального посилення слугують для перевірки інтерпретаційних гіпотез «двозначності», «багатозначності» й «уточнення» імплікатур.

Отже, логічне усвідомлення принципу релевантності відображає проблематику вербальних характеристик, які не виражають соціо-культурні стереотипи стосовно певного віку, і можуть усвідомлюватися як імпліцитні вікові дескриптори перд яким в ролі первиних проявляються номінативи віку або контексти, марковані віковими значеннями.

Таким чином, практично всі лексичні одиниці можуть виражати емоційну оцінку в контексті категорії «вік людини». Звернення до

функціонального аспекту мови дозволяє виявити додаткові особливості та характеристики емоційно-нейтральних мовних одиниць, що представляють собою резервний засіб емоційно-експресивної оціночної номінації.

2.2. Невербальні засоби позначення «віку людини» в англомовному художньому дискурсі

Особливістю невербальної мови є те, що її виявлення обумовлене імпульсами нашої підсвідомості, і відсутність можливості підробити ці імпульси дозволяє нам довіряти мові більше, ніж звичайному вербальному каналу спілкування.

При застосуванні дескрипції і характеристизації вікових значень, саме авторське мовлення утворює функціональну єдність вербальних і невербальних засобів спілкування та є невід'ємною характеристикою будь-якого іншого процесу комунікації. Передача інформації відбувається через референцію різних каналів комунікативного зв'язку [52; 53; 79].

За дослідницькими працями І. І. Сєряковою і її послідовників, які вивчали модульну методику дослідження і формалізацію структурної взаємодії вербального і невербального компонентів комунікативного акту ми ідентифікуємо наступне поняття «вербально-невербальний семіотичний модуль дескрипції і характеристик вікових значень» [52, с. 112].

Такий семіотичний модуль позначає фрагмент англомовного художнього дискурсу, що містить вербальні номінативи та вербальні-невербальні дескриптори позначення невербальної поведінки мовця і виокремлюється кінесичні, проксемічні, такесичні, просодичні модулі, а також невербальні дескриптори вікових ознак, які функціонують лише в поєднанні з вербальними і інтенсифікують окремі якісні ознаки віку.

Потенційно такий модуль може функціонувати в таких варіантах: «вербально-невербальний кінесичний модуль», «вербально-невербальний

такесичний модуль», «вербально-невербальний проксемічний модуль», «вербально-невербальний просодичний модуль» та гібридний модуль. Ми будемо розглядати основні з них – кінесичний, просодичний і такесичний.

2.2.1. Вербально-невербальний кінесичний модуль

Проблематикою вивчення кінесичних знаків займалася І. Серякова, приділяючи увагу реалізації прагматичних функцій семіотики жестів [52]. При аналізі фрагментів з англомовних художніх дискурсів, ми найчастіше ідентифікували саме кінесичні модулі.

Зупинимось детальніше на кінетичних невербальних засобах, які, по суті, є найважливішими в суспільстві. Одну з найважливіших функцій кінесичного модуля виконує міміка кожної вікової категорії. Міміка – це експресивні рухи м'язів обличчя, що виражають психічний стан, почуття, настрої людини в певний момент часу або період життя. Вона підвищує емоційну значущість інформації та сприяє кращому її засвоєнню. Кінесичний модуль з виразом обличчя комунікатора має відповідати характеру мовлення, може виражати впевненість, невдоволення, радість, зацікавлення або обурення, тобто характеристики того чи іншого етапу розвитку людини.

Важливу роль відіграють жести – виражальні рухи рук, що передають внутрішній стан людини в певний період життя. За призначенням і природою розрізняють ритмічні, емоційні, вказівні, зображувальні та жести-символи:

- ритмічні дублюють інтонацію, виокремлюють певні частини висловлювання, прискорюють темп мовлення;
- емоційні передають найрізноманітніші відтінки почуттів: подив, радість, захоплення, ненависть, роздратування, розчарування кожної вікової групи осіб;
- вказівні жести виконують функцію виділення якогось предмета серед однорідних (рухи пальців, кисті, цілої руки);

- зображувальними жестами відтворюють форму, рухи, розміри предметів, тварин, інших людей, для підсилення;

- жести-символи інформують про певні дії, властивості, наміри (жести вітання, прощання, заклик до мовлення, передчуття присмного) [7, с. 160].

Наприклад: «*I don't want to listen! I don't want to! – he shouted and banged his fist on the table – I don't need your vulgar secrets, the devil take them! Don't you dare tell me these vulgarities! Or do you think I'm not offended enough? That I am a lackey who can be insulted? Yes?*» [92] – вислови доктора Кирилова представлені кінесичними сомативами (конкретизаторами емоційного стану): *shouted and banged his fist on the table, offended enough.*

Ми ідентифікували найпоширеніші жести в ангомовному художньому дискурсі: «*fingers clenched*» – знак розчарування; «*covering his mouth with his hand*» – вказується неправда; «*scratching and rubbing the ear*» – вираження свої точки зору; «*rubbing the temples, chin, covering the face with your hands*» – особа не налаштована розмовляти в цей момент; «*man averts his eyes* – підтвердження приховуваності; «*crossing his arms over his chest*» – людина нервує, краще розмову закінчити чи перейти на іншу тему; «*crossing his arms and holding his fingers in his fist*» – людина налаштована вкрай вороже; вказівний палець спрямований прямовисно до скроні, а великий підтримує підборіддя – негативне або критичне ставлення до почутого.

Інформативне комунікативне значення має кінесичний модуль пози людини, адже вона репрезентує не тільки душевний стан людини, але й її наміри, налаштованість на розмову. Відомо, що людина, яка зацікавлена в спілкуванні, буде орієнтуватися на співрозмовника, нахилитиметься в його сторону, повернеться до нього всім тілом, а якщо не хоче його слухати – то відійде назад, стоятиме напівобернувшись.

Усі кінетичні невербальні засоби комунікації дають можливість легко встановлювати контакти між людьми різної вікової групи, досягнути успіху, досконало володіти культурою та мистецтвом спілкування.

В нашому дослідженні вони містили вікову ознаку ходи людини:

«walks fast and straight» є статево-віковим індексом, це яскраво ілюструють наступні приклади: «Dad's so impatient, he'd walk fast and straight and get way ahead»; «He walks fast and straight when he wants to»; «I don't walk fast and straight for nothing, sugar...»; «And by «slow» he means turn the other way and walk fast and straight»; «I see pieces of her all the time, a flat little bottom, any skinny girl that walks fast and straight» [94, с. 125]. В даному випадку застосований такий стилістичним прийомом, як метафора *pieces of her*.

Наведемо ще прикладів з використанням метафори *floated round in their*: «It is floated round in the sense of going round and round in circles, but it is not really getting us anywhere in the developing world»;

«The security guard put two floated rounds in their shooter's head when he was switching clips»;

«I thought there'd be stuff lying floated round in their rubble [95].

Визначивши схематичну модель вербально-невербальних кінесичних модулів, ми з'ясували, що вона представлена так: VNKin (вербально-невербальний кінесичний модуль) = VNom (вербальний номінатив) + NDes (kin-behaviour) (невербальний кінесичний поведінковий дескриптор).

Наприклад: «At the age of eighteen he enrolled at the law faculty of Tokyo's Keio University» [95, с. 11] – вербально-невербальний кінесичний модуль включає дескриптор ходи. Цей дескриптор позначає своєрідний різновид «мови тіла», вказує на номінатив *at the age of eighteen* та на відчуття молодості і гостроти відчуттів у свій такий молодий вікколи вступив до університету. Ця характеристика потребує використання вербальних засобів на позначення віку. Схематично можна позначити так VNKin. = VDes (feeling) + VNom + NDes (kin-behaviour) + VDes (feeling). Ми вбачаємо взаємозалежність використаних вербальних і невербальних дескрипторів.

Таким чином, ідентифікований кінесичний складник модуля виконує прагматичні функції. Вони вказують на кінесичну поведінку, психологічний стан і функцію самовираженості через імідж впевненої і рішучої людини: «He decided, at the age of eighteen, never to drink alcohol; the reason was

originally derived from comments by his father, and he has described alcohol as having a very deleterious effect on people». При цьому кінесичний засіб корелює із знаком-індексом ознаки «молодіжної» енергійної ходи. Психологи дійшли висновку, що існує два основних типи ходи: «молодіжний» і «старечий».

Саме за ходою певної вікової категорії можна впізнати емоційний стан – гнів, страждання, гордість, щастя. Якщо хода важка, то людина гнівається (це прояв більш пізніх вікових етапів), якщо легка – радіє, якщо в'яла, пригнічена – страждає. Коли людина почувається гордо, довжина її кроку найбільша, навіть якщо людині далеко за 60 років.

Наступний приклад вказує на «протестний» дескриптор на позначення поведінки: *«Nils Holgersson was a young man who crossed the land of elves upon a wild goose»* [92, с. 189]. Ми ідентифікуємо такі номінації *crossed the land i upon a wild goose*. Модель модуля: VNKin. = VNom + 2 NDes (kin-behaviour).

Модулі з кінесичним компонентом можуть різнитися різним ступенем експліцитності / імпліцитності. Так, у наведеному нижче прикладі зв'язок невербального дескриптора з віковою ознакою експлікований як його описом, так і порівнянням із стереотипною поведінкою, характерною для певного віку: *«She was bawling like a baby and begging Perpetua not to let him get her»*; *«I have to admit, I don't cry easily, but you had me bawling like a baby»*; *«As soon as I leveled the charges against him, he started bawling like a baby»* [85]. Модель відповідних модулів: VNKin = NDes (kin-behaviour) + VNom).

Інший варіант кінесичного модуля включає таку ознаку персонажа, як комбінаторні рухи. Наприклад: *«You jumping in the pool, you sending us your kids, I get it you're pregnant»*; *«I'm almost forty years old, and... Pregnant! – You're not too old»* [94, с. 369]. Ми вбачаємо хвилювання жінки з приводу стрибка у басейн, а з іншого – вербальний дескриптор *pregnant*, що характеризує біологічний вік жінки, виступає у ролі кінесичного дескриптора, який дає визначення «ще достатньо молода для народження дитини». Схематична модель модуля: VNKin = 2 NDes (kin-behaviour) #

ConImpl + VNom 1) # VDes (physiological age) # ConImpl + VNom 2.

Наприклад: «*Now that is no way to treat a pregnant lady*»; «*Well, except for getting her pregnant*»; «*Could just mean you're pregnant*»; «*Nothing wrong with not being pregnant*»; «*The partner being pregnant can help us*» [89].

У кожному з наведених випадків, вербальний дескриптор *pregnant* посилює емоційне враження від такого періоду, який наступає на певному віковому відрізку кожної жінки. З одного боку, емоційність виражається в позитивному ставленні, з іншого – вказується на деякі негативні наслідки відповідно до категорії «віку людини».

Під час аналізу текстів англомовного художнього дискурсу, ми ідентифікували також невербальний віковий дескриптор на позначення постави. Постава людини може проявляти змістовну виразність, і тому необхідним є порівняно більш оптимальний підхід щодо вивчення визнання пози людей.

Розглянемо приклад: «*The Old doctor says he suffers from rheumatism. His rheumatism makes him break up the trip. Poor man, his rheumatism is worse than ever. He was bent nearly double*» [92, с. 122]. У наведеному прикладі зміст вербального номінативу віку *Old doctor* конкретизується вербальним дескриптором на позначення стану здоров'я персонажа і невербальною кінемою *was bent nearly double*. Цей дескриптор має інформативне комунікативне значення, адже він репрезентує душевний стан людини, її наміри та налаштованість на розмову. Іншим варіантом вербального модуля з кінесичним дескриптором ознаки віку є модуль із невербальним компонентом «поза»:

Але в наступному прикладі ми вбачаємо вербальний номінатив і дескриптор: «*Maternal mortality increases with age and is higher among women in rural areas*» [87, с. 22]. Модель модуля: VNKin-opt = VDes (behaviour) + VDes (feeling) + NDes (kin-opt-behaviour) + VNom1+ ConImpl + VNom 2.

У наступному прикладі «*A person in his early fifties with a hard, weathered face, gray forlorn eyes. He wore an old sweatstained gray hat, and his*

cheap summer suit, a pale blue, hung too loosely on his lanky frame; his shoes were brown and brand-new [85, с. 18]» ми виокремили метафору *forlorn eyes*, яка є кінесичним дескриптором на позначення «розгубленого» погляду на вікові ознаки зовнішності «*weathered face*» і вигляду «*hung too loosely on his lanky frame*».

Отже, оптико-кінесичні засоби в кінесичному модулі поділяють на дві групи: засоби, що вказують на вік персонажа незалежно від контекстуально-ситуаційного оточення і наявності експлікованого позначення віку; та симптоматичні знаки, що асоціюються з певним віком. Це залежить від наявності вербального номінативу.

2.2.2. Вербально-невербальний просодичний модуль

Вербально-невербальний просодичний модуль функціонує в різних дискурсивних варіантах. Під час дослідження фрагментів з англomовного художнього дискурсу, ми виокремили просодичний модуль, який виконує функцію невербального дескриптора віку за відсутності вербального номінативу на позначення віку. Відомо, що голос є звуко-смісловим репрезентантом людини різної вікової групи. Вивченням просодичних характеристик мовлення персонажів займалася І. Серякова. Вона дає визначення невербальній семіотиці в англomовному художньому дискурсі [52, с. 19]. Ми може ідентифікувати такі групи дескриптивів вербально-невербального просодичного модуля: паралінгвізми з голосовими модуляціями (крик, шепіт, наспівування); звукові комплекси (нежить, сміх, зітхання); та паузи, мовчання та хезитації.

Розглянемо одним із варіантів використання якості голосу в аспекті збільшення / зменшення його тональності. Наприклад: «*At the twelve-year-old You've learned to control the tone of your voice*» [92, с. 8]; «*And of course, with the tone of voice they were using, it was very scary, but I was really shaking up*»

[92, с. 17]. Ми вбачаємо зв'язок невербального дескриптора з вербальним номінативом віку: *the twelve-year-old boy*. Отже, емоційно-експресивна забарвленість голосу видає обурення і водночас стриманість. Отже, тональність виконує функцію позитивізації обличчя співрозмовника. Модель модуля: VNPros. = VNom + NDes (pros-behaviour).

Вербально-невербальний просодичний модуль у прикладі «*And I will miss that infectious smile and vibrated with the joy that he brought to every day*» [92, с. 2] виступає в ролі словосполучення *vibrated with the joy* на позначення високого, немонотонного голосу, що є статево-віковою ознакою. Модель модуля: VNPros. = NDes (opt-kin-behaviour) + NDes (pros-behaviour).

У позначені дескриптора ситуативного мовлення в вербально-невербальному просодичному модулі, ми відмічаємо існування ключових номінацій: *pause, to be silent, to hesitate, a break, to make a stop, an internal, to say nothing, stillness, silence, to give no information, interruption, an awkward*. Якщо розглядати просодичний засіб за відсутності вербального номінативу, ми можемо виявити експліцитну номінацію віку та характеристику поведінки людей різних вікових категорій: «*Back when his voice was grave and slightly reproachful*» [92, с. 197]; «*Robbie, got to make a stop. Voice and manner were unmistakably those of a girl quite untouched*» [92, с. 126].

Просодичний модуль функціонує в дискурсивних варіантів де використовується якість голосу з усіма його характеристиками – тон, тембр і акцент: «*He made his voice quite deep so that he wouldn't suspect his age. He has a pretty deep voice anyway... I must say, it does sound attractive, Aunt Dolly. You sound like a very attractive person*» [98]. В наведеному прикладі ми побачили використання просодичного засобу вікового дескриптора. Модель модуля: VNPros. = 1 NDes (pros-behaviour) + 2 NDes (pros-behaviour) + 3 NDes (pros-behaviour).

Просодичні дескриптори віку відрізняються різним ступенем вираженості та пояснення. Такі ознаки, як *deep voice i mature voice* є позаконтекстуальними віковими ознаками «дорослого» голосу з високим

ступенем експліцитності.

Наприклад: «*Is it weird that he wants me to talk in a deep voice and call myself Kevin?*» – цей приклад демонструє майже насильницький намір скомпрометувати до зміни свого тембру голосу;

«*You have a super cool deep voice now*» – дескриптор *deep voice* вказує на експліцитність тембру голосу вікового етапу «дорослості»;

«*Man, deep voice, slightly accented, six-three, 200 pounds*» – ми бачимо порівняння тембру голосу з віковими характеристиками та будовою тіла;

«*The prevailing tone of the discussion prompted the British authorities at the conclusion of the mission to say that she is young*» [85, с. 129] вказує на застосування ступеня експліцитності голосу.

Протилежним твердженням є наступний приклад: «*She was young as hell... And her voice was a tiny little wheeny-whiny voice*» [95, с. 51], де зв'язок просодичних характеристик із віком людини проявляється на основі контекстуального оточення, що включає вербальні номінативи та дескриптори віку.

Дескриптор *a tiny little wheeny-whiny voice* проявляється «тоненьким», «ляльковим», «тихим» голосом і може належати будь-якій віковій категорії. Отже, інтерпретація даної просодичної ознаки вікового дескриптора пов'язана з номінативом-порівняння *young as hell*. Модель модуля: VNPros. = VNom + 1 NDes (pros-behaviour) + 2 NDes (pros-behaviour).

Таким чином, узагальнюючи вище сказане, ми можемо зробити висновок, що використання вербально-невербального просодичного модуля базується на базовому застосуванні дескрипторів на позначення голосових модуляцій звукових комплексів на основі оточення людини кожної вукової категорії. Ми дійшли висновку, що голос є інструментом людини для впливу на індивідуальність та емоційний стан відповідно до вікової категорії.

2.2.3. Вербально-невербальний такесичний модуль

Іншим варіантом досліджуваного вербально-невербального модуля є такесичний, який розуміють як частину англомовного художнього дискурсу, що містить одну чи декілька номінацій на позначення дотику персонажа згідно вікових категорій. Аналіз англомовного художнього дискурсу свідчить, що у сучасному англомовному художньому дискурсі такесичні модулі функціонують у вигляді моноструктур «*impulsively*», а також входять до складу багатокomпонентних невербальних такесичних модулів «*taking both my hands and gazing intently into my eyes, delighted*»: «*His touch upon my hand and my whole body trembles*».

Ми можемо ідентифікувати монореферентні такесичні модулі та полікомпонентні модульні структури, до складу яких входить такесичний компонент в структурних, номінативних, функціональних та модусних властивостях такесичного модуля.

Розглянемо приклад використання такесичного модуля за допомогою дотиків: «*You know, you really have to get a grip on this. It's never too early to get a grip on bad habits formed during pregnancy*» [97]. Ми вбачаємо відсутність експліцитного номінативу віку. Це компенсується вербальними та невербальними дескрипторами у вигляді «слабкого дотику» – *get a grip on bad habits formed*. Застосований такесичний засіб співвідноситься з ситуативним знаком-індексом, індексує вікові ознаки, і знаком-символом, символізуючи довіру, вияв інтересу і любові до співрозмовника, виконуючи прагматичну функцію засобу позитивної ввічливості. Модель модуля: VNT= VDes (t-physical well-being) + NDes (t-behaviour) + VDes (t-physical well-being).

Варіант такесичного модуля з вербальними номінативами і дескрипторами віку проявляється у наступному прикладі: «*Julia carefully lifted her hand to a spot below his eye and then gently drew the back of her curled fingers down his cheek*» або «*She lifted her hand to touch her sister's face... but*

felt instead something wet and warm. She was eighteen, renamed. She could do what she liked» [97]. Невербальний компонент модуля *lifted his hand from her shoulder* знаходиться в близькому положенні до експліцитного найменування віку, який посилюється фразо-поведінковим дескриптором *She could do what she liked*. Компоненти модуля утворюють такі корелятивні зв'язки: VNt = NDes (t-behaviour) + NDes (t-behaviour) + VNom + VDes (feeling). В аспекті реалізації стратегії ввічливості такесичний інтенсифікатор віку може інтерпретуватися як акт, що загрожує позитивному обличчю партнера по комунікації, оскільки демонструє певну байдужість героїні до його почуттів і бажань. У класифікаційно-семіотичному ракурсі застосований кінесичний засіб корелює із знаком-індексом, індексуючи такі ознаки, як: «розкутість», «імпровізація». Застосовані такесичні засоби є знаками-індексами поведінки.

Ще одним варіантом невербального знака в такесичному модулі є самодотик, що також може бути асоційований із віковою ознакою. Наприклад: «*I can't stop pinching myself until the roses came, there isn't time to sleep*»; «*You just need to paint your face green, and that's it*» або «*Come over here and kiss me before I paint my face green*» [85, с. 133]. Номінатив *a girl* підтверджується щипанням власних щік, щоб надати собі рум'янцю та є характерним для дитячого віку. Модель: VNT= NDes (t-behaviour) + VDes.

Аналіз сучасного англомовного художнього дискурса з такесичним модулем уможливив виокремлення однономінативних, тобто таких, що містять тільки одну номінацію на позначення тактильної діяльності персонажа «*stop looking around you and keep your eye on the stage*» та багатомінативних такесичних модулів, в межах яких присутні дві чи більше номінації на позначення дотику «*took her face in his hands and kissed her for a long time*», до них входить декілька номінативних засобів на позначення: 1) послідовних тактильних дій: «*gave her a nip and then hugged her arm*»; 2) одночасних тактильних дій: «*mangreeting, shaking his hand and half hugging him*».

Ми визначаємо, що вербально-невербальний такесичний модуль, в

просторі англомовного художнього дискурсу, формуює конфігурації з оглядом на позицію:

- початковою позицією («*He reached across the table and took hold of her hand. «I'll say it again, Maggie, but this is the last time. You have my word of honor»* [93]);

- серединною позицією («*The point is, we want you to be involved as much as possible»*. *She pats Elinor's hand. «In fact, if you'd like to come and stay for a while, so we could really get to know each other...»* [93]);

- кінцевою позицією («*Ah, love. Dad takes my hand and squeezes it again, long and hard»* [93]).

Ініціальний такесичний модуль є свого роду ввідним елементом, що дозволяє адресату сформулювати гіпотезу щодо теми наступного вербального повідомлення [7, с. 60]. Окрім цього, такесичний модуль, що розташований на початку комунікативного акту задає його емоційний фон, визначає реалізованість або нереалізованість інтенцій попереднього мовця, а також забезпечує формування прагматичного компонента наступних вербальних дій [11, с. 128].

Вербальний такесичний модуль передає емоційну напругу персонажа, тобто, такесичний компонент, що передуює словесному повідомленню, експресивізує значення вербально репрезентованих інтенцій мовця. Через включення та приєднання відбувається реалізація функції доповнення вербального модуля невербальним такесичним модулем, тобто відбувається процес деталізації словесного повідомлення персонажа, специфікації його емотивної складової або номінації такесичного компонента комунікації, що функціонально рівноцінний вербальному повідомленню персонажа.

Відповідно, такесичний модуль містить номінативні засоби на позначення активного модусу дотику персонажа:

1) спеціальні номінації дотику (*hug, kiss, nudge, pat, squeeze, tug*): «*If I fall asleep, just... give me a nudge, and I'll do the same for you... If I have a little too much to drink tonight, all I need is a little nudge under the table... Sometimes,*

a couple just needs a little nudge to remember how they feel about each other... Today the descendents of these same whales nudge their youngsters to the surface to play and even interact with us» [94; 97; 98];

2) спеціальні похідні номінації дотику (*to give a hug, to plant a kiss, to give a pat, to give a squeeze*): «*Now what we do is we paint our lips Joan Crawford red, pop on a little blue eyeliner and then plant a lipstick kiss on every one of them... Wiggum arrests him but allows him to give a hug to Marge... I wish I was there to give you a hug... Don't cry, I just wanted to give you a hug... I'd just like someone to give me a hug» [89; 94; 98].*

За допомогою дотику персонаж дізнається про температурні характеристики, текстурні та інші ознаки дотикової поверхні, статури людини різних вікових груп.

Вербально-невербальний такесичний модуль актуалізує номінативні засоби на позначення пасивного модусу дотику персонажа, тобто, тих тактильних відчуттів, які він переживає внаслідок активної тактильної дії виконаної відносно нього іншим комунікантом.

Отже, застосовуючи модулярний підхід до аналізу англомовного художнього дискурсу з номінаціями на позначення дотику, нами було зроблено спробу класифікувати такесичні модулі за рядом релевантних ознак, в результаті чого нами було виокремлено такі їх типи: однономінативний та багатомінативний, ініціальний, медіальний та фінальний, комплементарний, опозитивний та субститутивний, активний, пасивний та реципрокальний. Проаналізований матеріал засвідчив, що номінації пасивного такесичного модуля вказують на якісні та кількісні характеристики дотику, які притаманні тій чи іншій віковій категорії.

ВИСНОВКИ

Вік людини є об'єктом пильної уваги мовців, оцінних характеристик та поняттєвих визначень. Уявлення про біологічний вік людини зазнавало відчутних змін протягом культурної еволюції суспільства, які охоплювали знання про кількість вікових періодів людини та їх часові межі.

Категорія «вік людини» у мовленні та в англomовному художньому дискурсі віддзеркалює послідовні періоди розвитку особи через різнорівневі вербальні й невербальні одиниці на позначення вікової семантики. Вікова семантика супроводжується змінами біологічних, фізіологічних, розумово-когнітивних, поведінкових характеристик та має міждисциплінарний зв'язок з багатьма дисциплінами.

Методика лінгвопрагматичного та лінгвосеміотичного дослідження вербальних і невербальних засобів позначення віку в англomовному художньому дискурсі має багато методів. Для нашого дослідження актуальними виявилися: метод спостереження, опису, систематизації й узагальнення, метод суцільної вибірки мовного матеріалу з англomовних художніх творів, контекстуальний аналіз для встановлення комунікативної взаємодії вербальних та невербальних засобів відображення віку персонажа, прагмасемантичний аналіз, модульна методика дослідження структурної взаємодії вербального та невербального компонентів комунікативного акту та кількісний аналіз для опису кількісних характеристик вживання вербальних і невербальних засобів позначення вікових характеристик персонажа в англomовному художньому дискурсі.

Завдяки лінгвістичним методам дослідження, ми ідентифікували основні одиниці (номінативи і дескриптори) позначення віку в англomовному персонажному дискурсі. Група номінативів включає експліцитні позначення етапів вікового розвитку. Дескриптори об'єднують різнорівневі номінації поведінкових, зовнішніх та статусних характеристик, що відповідають віковим стереотипам певного етапу розвитку. Ми дослідили фрагменти

англомовного художнього дискурсі з вербальними дескрипторами, як: VDes (appearance), VDes (behaviour), VDes (state of mind), VDes (status), VDes (physical well-beings). Вони утворюють різні структурно-функціональні моделі з номінативами і невербальними дескрипторами.

Невербальні знаки-дескриптори віку в англомовному художньому дискурсі проявляються у ролі вербально-невербальних семіотичних модулів номінації і дескрипції вікових значень. Вони інтегрують вікові номінативи, вербальні та невербальні дескриптори: кінесичних, просодичних і таксечних. Кожен з модулів насичений своїми характеристиками, віковими дескрипторами та номінативами на позначення віку людини, її тактильних відчуттів. Дані модулі реалізують асоційовані з віком прагматичні функції психологічної адаптації, самоідентифікації та маніпулятивного впливу.

Невербальні знаки в контактній комунікації (невід'ємна частина мовного продукту) маніфестують комунікативні наміри та емоційний стан того, хто говорить, та активно впливають на хід і результат мовної взаємодії, стаючи визначальною його частиною. Таким чином, створивши оптимальну модель мовної взаємодії можна з достатнім ступенем об'єктивності «занурюватися» в канву міжособистісних відносин персонажів (комунікантів) і проводити паралельний аналіз різноманітних невербальних та вербально-невербальних модулів, спостерігаючи їх спільне функціонування в мові.

Таким чином, відсторонюючись від вербальної мови, ми можемо спрогнозувати основну психологічну канву спілкування кожної вікової групи персонажів, тому що їхня невербальна поведінка промовистіша за довгі монологи. Основний емотивний смисл та його перетворення у процесі мовної взаємодії маніфестується у структурних організаціях невербально-вербальних модулів через проєктивні маркери. Справжні стосунки між героями, наміри та результат їх мовної взаємодії стають очевидними, варто лише декодувати їхню невербальну поведінку через мовні маркери інтонації та емоційний стан.

SUMMARY

The person's age is the object of speakers attention, evaluative characteristics and conceptual definitions. The idea of the biological age has undergone significant changes during the cultural evolution of society, which included knowledge about the number of age periods and their time limits.

The category of «human age» reflects successive periods of personal development through different verbal and nonverbal levels of age semantics. Age semantics is accompanied by changes in biological, physiological, mental-cognitive, behavioral characteristics and has an interdisciplinary connection with many disciplines.

The method of linguopragmatic and linguosemiotic research of verbal and nonverbal means of age in English discourse has many methods. The following methods were relevant for our study: the method of observation, description, systematization and generalization, the method of continuous sampling of language material, contextual analysis to establish communicative interaction of verbal and nonverbal means of age's character, pragmasemantic analysis, modular method of structural interaction components of the communicative act and quantitative analysis describing the quantitative characteristics of the use of verbal and nonverbal means of denoting the age characteristics of the character in English discourse.

By the linguistic methods of research, we have identified the basic units (nominatives and descriptors) of age's character in English discourse. The group of nominatives includes explicit designations of age development stages.

Descriptors combine different levels of nomination: behavioral, external and status characteristics that correspond to the age stereotypes of a certain stage of development. We explored fragments of English-language artistic discourse with verbal descriptors, such as: VDes (appearance), VDes (behavior), VDes (state of mind), VDes (status), VDes (physical well-beings). They form different structural and functional models with nominatives and nonverbal descriptors.

Nonverbal signs-descriptors of age in English discourse are manifested in the role of verbal-nonverbal semiotic modules of nomination and description of age values. They integrate age nominatives, verbal and nonverbal descriptors: kinesic, prosodic and taxa. Each of the modules is full of its own characteristics, age descriptors and nominatives to indicate a person's age, his tactile sensations. These modules implement age-related pragmatic functions of psychological adaptation, self-identification and manipulative influence.

Non-verbal signs in contact communication (an integral part of the language product) manifest the communicative intentions and emotional state of the speaker, and actively influence the course and outcome of language interaction, becoming a defining part of it. Thus, creating an optimal model of language interaction, you can with a sufficient degree of objectivity «immerse» in the outline of interpersonal relationships of characters (communicators) and conduct a parallel analysis of various nonverbal and verbal-nonverbal modules, observing their joint functioning in language.

Thus, moving by verbal language, we can predict the basic psychological outline of communication of each age characters's group, because their nonverbal behavior is more eloquent than long monologues. The main emotional meaning and its transformation in the language process of interaction is manifested in the structural organizations of nonverbal-verbal modules through projective markers. The real relationships between the characters, the intentions and the result of their language interaction become obvious, you just need to decode their nonverbal behavior through language markers of intonation and emotional state.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Абрамова Г. С. Возрастная психология. М. : Издательский центр «Академия», 1999. С. 373–661.
2. Авдеева О. А. Средства выражения концепта «возраст» в английском языке : дис. канд. филол. наук: спец. 10.02.04. Санкт-Петербург, 2007. 220 с.
3. Апресян Ю. Д. Лексическая семантика. Синонимические средства языка. 2-е изд., испр. и доп. М. : Школа «Языки рус. культуры», 1995. 472 с.
4. Ариес Ф. Возрасты жизни. Философия и методология истории. М. : Прогресс. 1977. 336 с.
5. Арнольд И. В. Лексикология современного английского языка. М. : «Литературы на ин. языках», 1959. 377 с.
6. Арнольд И. В. Стилистика. Современный английский язык : учебник для вузов. 5-е изд., испр. и доп. М. : Флинта, 2002. 384 с.
7. Арутюнова Н. Д. Дискурс // Лингвистический энциклопедический словарь. М. : Советская энциклопедия, 1990. С. 136–137.
8. Барабаш О.В. Лексико-семантичне поле «фізично зрілий» як компонент мовного образу парубка // Вісник Львівського національного університету імені Івана Франка. Вип. 34. 2004. С. 286–288.
9. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики. Київ : Видавничий центр «Академія». 2004. 344 с.
10. Безуглая Л. Р. Импликатуры поэтического текста в аспекте перевода // Когниция, коммуникация, дискурс. Харьков, 2017. С. 8–18.
11. Бенвенист Э. Общая лингвистика. М. : Прогресс. 1974. 448 с.
12. Бернштам Т. А. Молодость в символизме переходных обрядов восточных славян. Санкт-Петербург : Петербургское востоковедение, 2000. 400 с.
13. Бондаренко Е. И. Обозначение лица пожилого возраста атрибутивными словосочетаниями в русском и английском языках //

Стилистика и культура речи // Межвузовский сборник научных трудов
Пятигорск : Издательство ПГЛУ. 2000. С. 53–57.

14. Бочаров В. В. Антропология возраста. М. : Издательство СПУ, 2001.
196 с.

15. Бурячок А. А. Назви спорідненості і свояцтва в українській мові.
Київ : Вид-во АН УРСР, 1961. 150 с.

16. Васильева Г. М. Ценностная языковая картина мира как объект
учебной лексикографии: русистика и современность // Материалы 7-й
международной научно-практической конференции. Санкт-Петербург :
Сударыня, 2004. С. 93–97.

17. Вежбицкая А. Сопоставление культур через посредство лексики и
прагматики. М. : Языки славянской культуры, 2001. 272 с.

18. Виноградов В. В. Русский язык (Грамматическое учение о слове) :
учеб. пособие для вузов. М. : Высшая школа, 1986. 640 с.

19. Галапчук О. М. Вікова диференціація стратегій і тактик дискурсу в
сучасній англійській мові : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд.
філол. наук : [спец.] 10.02.04 / Харківський нац. унів. ім. В. Н. Каразіна
України. Харків, 2000. 18 с.

20. Глуханюк Н. С., Гершкович Т. Б. Поздний возраст и стратегии его
освоения. М. : Московский психолого-социальный институт. 2003. 112 с.

21. Горелов И. Н. Невербальные компоненты коммуникации. М. :
Книжный дом «ЛИБРОКОМ». 2009. С. 17–59.

22. Грушевская Т. М., Фанян Н. Ю. Модулярный подход к анализу
текста/дискурса: вклад женеvской лингвистической школы // Вестник
Адыгейского государственного университета. 2012. Вып. 2 (2) : Филология и
искусствоведение. С. 99–203.

23. Гумбольдт В. О сравнительном изучении языков применительно к
различным эпохам их развития // Избранные труды по языкознанию. М. :
КомКнига, 1984. С. 307–311.

24. Иванова И. П. Теоретическая грамматика современного английского. М. : Высшая школа, 1981. 286 с.
25. Кабакова Г. И. Возраст // Славянские древности. М. : Высшая школа, 1995. С. 288–291.
26. Карабан В. І. Теорія і практика перекладу з української мови на англійську мову. Вінниця : Нова книга, 2003. 606 с
27. Ковалева Л. М., Александрова Л. Г. Роль SELF в концептуализации языка // Когнитивный анализ слова. Ирк. : Изд-во ИГЭА, 2000. С. 104–120.
28. Ковалинська І. В. Невербальна комунікація. Київ : Освіта України, 2014. 430 с.
29. Козяревич Л. В. Вербальні та невербальні засоби емпатизації діалогічного дискурсу : дис. ... канд. філол. наук : [спец.] 10.02.04. Київ, 2006. 191 с.
30. Кон И. С. Этнография детства. Историографический очерк // Этнография детства. Традиционные формы воспитания детей и подростков у народов Восточной и ЮгоВосточной Азии. М., 1983. С. 9–50.
31. Кравченко Н. К. Прагмасемиотика: введение термина и ракурсы исследования // Вісник Київського національного лінгвістичного університету. 2019. Вип. 22 (2). Серія: Філологія. С. 106–113.
32. Кравченко Н. Стратегия псевдо-непринятия комплимента в русской и украинской лингвокультурах // Limes Slavicus (Bulgaria). 2016. С. 131–138.
33. Кравченко Н. К., Пастернак Т. А. Прагматическая аттракция: постановка проблемы и введение термина // Вісник Київського національного лінгвістичного університету. 2018. Вип. 21 (1). Серія: Філологія. С. 18–26.
34. Кубрякова Е. С. Проблемы представления знаний в языке // Структуры представления знаний в языке. М. : ИНИОН РАН, 1994. С. 8–16.
35. Кузнєцова Д. Ю. Номінативне поле «Вираз обличчя» в сучасному англomовному художньому дискурсі: емотивний та прагматичний аспекти :

автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філ. наук : [спец.] 10.02.04 «Германські мови». Київ, 2009. 22 с.

36. Леонтович О. А. Время глазами русских и американцев: сопоставительный аспект // Языковая личность: проблемы креативной семантики. Волгоград : Перемена. 2000. С. 72–79.

37. Маслюк М. Г. Виокремлення типів імплікатур в українській та англійській мовах // Science and Education a New Dimension. 2014. Philolgy, II. С. 67–70.

38. Нэпп М. Невербальное общение : учебник. СПб. : ПРАЙМ – ЕВРОЗНАК, 2004. 256 с.

39. Орлова Ю. В. Концепт «вік людини» як предмет наукового міждисциплінарного дослідження // Вісник Луганського національного університету ім. Тараса Шевченка. 2014. Вип. № 6 (1). С. 65–72.

40. Пешковский А. М. Лингвистика. Поэтика. Стилистика : избр. труды : учеб. пособие / сост. и науч. ред. О. В. Никитин. М. : Высшая школа, 2007. 201 с.

41. Пилипак В. П. Антропоцентричні та егоцентричні концепції в лінгвістиці // Лінгвістичні студії : зб. наук. праць. Донецьк : ДонНУ, 2009. Вип. 18. С. 13–17.

42. Пожар А. Б. Засоби вираження поняття «вік людини» в англійській художній літературі // Матеріали міжнародної науково-практичної конференції. К. : Видавничий центр КНЛУ, 2016. С. 296–297.

43. Пожар А. Б. Актуалізація поняття «вік людини» в англійському художньому дискурсі // Матеріали міжнародної науково-практичної конференції. Одеса : Міжнародний гуманітарний університет, 2017. С. 72–74.

44. Пожар А. Б. Висвітлення категорії «вік людини» в лінгвістичних дослідженнях // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. 2017. Вип. 29. Серія: Філологія. С. 73–76.

45. Пожар А. Б. Номінативні одиниці позначення поняття «дитинство» / «childhood» в англійському художньому дискурсі // Наукові записки

Національного університету «Острозька академія». 2018. Вип. №1 (69). Серія «Філологія». С. 102–104.

46. Пожар А. Б. Вербальні засоби позначення віку: номінативи і дескриптори // Матеріали міжнародної науково-практичної конференції. К. : Видавничий центр КНЛУ, 2020. С. 242–244.

47. Потаенко Н. А. Время в языке. Логический анализ языка // Язык и время. М. : Индрик, 1997. С. 113–122.

48. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми : підручник. Полтава : Довкілля-К, 2008. 712 с.

49. Семиряк В. Д. Номінація дитини в українській мові : електрон. версія. URL : <http://web.znu.edu.ua/herald/issues/archive/articles/2784.pdf> (дата звернення: 17.09.2021).

50. Серебрякова Н. А. Лексико-семантическое поле возраста в английском, немецком и русском языках // Актуальные вопросы английской филологии. Пятигорск : Изд-во гос. лингв. ун-та, 2001. С. 146–153.

51. Серль Д. Классификация иллокутивных актов : електрон. версія. URL : http://www.classes.ru/grammar/159.new-in-linguistics-17/source/worddocuments/_4.htm (дата звернення: 22.10.2021).

52. Серякова И. И. Невербальный знак коммуникации в англоязычных дискурсивных практиках : монография. К. : Изд. центр. КНЛУ, 2012. 280 с.

53. Серякова І. І. Семіотичний простір тілесності англomовного художнього дискурсу // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. 2017. Вип. № 15. Серія 9 : Сучасні тенденції розвитку мов. С. 189–196.

54. Степанов Ю. С. Константы. Словарь русской культуры. М. : Школа «Языки русской культуры», 1997. 825 с.

55. Табачковський В., Свириденко В. Антропоцентризм // Філософський енциклопедичний словник / [упоряд. В. І. Шинкарук (гол. редкол.) та ін.]. К. : Абрис, 2002. 742 с.

56. Шевченко І., Петренко О. Дискурсивні стратегії неввічливості у когнітивно-прагматичному вимірі // Вісник Львівського університету. 2019. Вип. 70. С. 91–101.
57. Эриксон Э. Детство и общество. СПб. : Ленато, 1996. 386 с.
58. Allan K. Indirect Speech Acts : Encyclopedia of Philosophy of Language. UK : Elsevier Science. 1997. P. 401–403.
59. Arundale R. B. Face as Relational and Interactional: A Communication Framework for Research on Face, Facework, and Politeness // Journal of Politeness research. 2006. Vol. 2 (2). P. 193–216.
60. Asher N., Lascarides A. Indirect Speech Acts // Synthese. Kluwer Academic Publishers, 2001. P. 69–108.
61. Babelyuk O. Creating a Psychological Portrait of a Postmodern Character in English Literary Text // Odessa Linguistic Journal. 2018. Vol. 11. P. 3–11.
62. Babelyuk O., Aleksandruk I. Conceptual Category Person and Means of its Verbal Presentation in the Fantasy Genre // Advanced Education. 2018. Vol. 10. P. 158–165.
63. Baglini R., Francez I. The Implications of Managing // Journal of Semantics. 2016. Vol. 33 (3). P. 541–560.
64. Beaver D. I., Roberts C. Presupposition, Conventional Implicature, and Beyond : електрон. версія. URL : <https://pdfs.semanticscholar.org/5cb3/bcd7ff6d30917bd764939cd4f67ae4408ac6.pdf> (дата звернення: 08.10.2021).
65. Cantor N., Mischel W. Prototypicality and Personality: Effects on Free Recall and Personality impressions // Journal of Research in Personality. 1979. Vol. 1 (2). P. 4–52.
66. Carston R. Linguistic Communication and the Pragmatics, Semantics Distinction // Synthese. Kluwer Academic Publishers, 2008. Vol. 165 (3). P. 321–345.

67. Chernenko O. V. Functional and Pragmatic Value of Nonverbal Communication in Conflict Fiction Discourse // *Science and Education a New Dimension*. 2019. Vol. VII (63). Philology. P. 15–18.
68. Dijk T. A. van. Discourse and the Denial of Racism // *Discourse & Society*. 1992. Vol. 3 (1). P. 87–118.
69. Feldman J. M. Beyond Attribution Theory: Cognitive // *Journal of Applied Psychology*. 1981. Vol. 66. P. 127–148.
70. Frapolli M. J., Fernandez N. V. Inference Markers and Conventional Implicatures // *International Journal of Philosophy*. 2007. Vol. 26 (2). P. 124–140.
71. Harwood J., Giles H., Fox S., Ryan E. B. Patronizing Young and Elderly Adults: Response Strategies in a Community Setting // *Journal of Applied Communication Research*. 1993. Vol. 21(3). P. 211–226.
72. Kampf Z. The Pragmatics of Forgiveness: Judgments of Apologies in the Israeli Political Arena // *Discourse and Society*. 2008. Vol. 19 (5). P. 577–598.
73. Kravchenko N., Blidchenko-Naiko V. Multifaceted Linguistic Pragmatics of Justification (Ukrainian Speech-Based Study) // *Open Journal of Modern Linguistics*. 2020. Vol. 10. P. 11–22.
74. Lakoff G. *Pragmatics in Natural Logic* / ed. by E. Keenan. Cambridge : Cambridge University Press, 1975. P. 253–286.
75. Lin M. C., Harwood J., Hummert M. L. Young Adults' Intergenerational Communication Schemas in Taiwan and the USA // *Journal of Language and Social Psychology*. 2008. Vol. 27 (1). P. 8–50.
76. Perry E. L., Kulik C. T., Bourhis A.C. Moderating Effects of Personal and Contextual Factors in Age Discrimination // *Journal of Applied Psychology*. 1996. Vol. 81. № 6. P. 628–647.
77. Pinich I. Pragmatics of Emotionality in Discourse Processing: Prolegomena to Ideology Shaping Engines // *Language Yesterday, Today, Tomorrow*. 2017. Vol. II (1). P. 262–298.
78. Schegloff E. A. Discourse, Pragmatics, Conversation, Analysis // *Discourse Studies*. 1999. Vol. 1 (4). P. 405–435.

79. Searle J. R. A Taxonomy of Illocutionary Acts : Language, Mind and Knowledge / ed. by K. Gunderson. MN : University of M-Press. 1975. P. 344–369.

80. Spencer-Oatey H. Theories of Identity and the Analysis of Face // Journal of Pragmatics. 2007. Vol. 39. P. 639–656.

ПЕРЕЛІК ЛЕКСИКОГРАФІЧНИХ ДЖЕРЕЛ

81. Ярцева Н. Лингвистический энциклопедический словарь / гл. ред. В. Н. Ярцева. М. : Большая Российская энциклопедия, 2002. 709 с.

82. The Encyclopedia of Health and the Human body / ed. by R. Campos-Duffy. NY. : Watts, 1977. 426 p.

83. The Oxford English dictionary : електрон. версія. URL : <https://www.oed.com/> (дата звернення: 30.11.2021).

ДЖЕРЕЛА ІЛЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

84. Alderman N. Disobedience. L. : Penguin Books, 2007. 282 p.

85. Capote T. Breakfast at Tiffany's. NY : Vintage Books, 1993. 179 p.

86. Evans H. Going Home. L. : Harper Collins Publishers, 2006. 440 p.

87. Fitzgerald F. S. The Curious Case of Benjamin Button. USA : Baltimore, Scribner : електрон. версія. URL : <https://etc.usf.edu/lit2go/224/tales-of-the-jazz-age/5770/the-curious-case-of-benjamin-button/> (дата звернення: 30.11.2021).

88. Hardy Th. Tess of the d'Urbervilles. M. : Foreign Languages Publ. House, 1950. 416 p.

89. Hemingway E. The Old Man and the Sea. Baltimore : Scribner, 1996. 112 p.

90. Jong E. Tapestry. NY : Bantam Doubleday Dell Publishing Group, 1989. 554 p.

91. Kinsella S. Remember Me? L. : Black Swan, 2008. 448 p.

92. Porter E. H. Pollyanna Grows Up. Boston : Puffin Classics, 1996. 384 p.

93. Mansell J. Perfect Timing. L. : Headline Book Publishing, 1997. 342 p.
94. Meyer S. Eclipse. L. : Atom, 2008. 564 p.
95. Moyes J. Me Before You. L. : Penguin Books, 2012. 522 p.
96. Sparks N. A Walk to Remember : електрон. версія. URL : <http://www.readanybook.com/ebook/a-walk-to-remember-59991> (дата звернення: 12.10.2021).
97. Sparks N. The Best of Me. L. : Sphere, 2011. 292 p.
98. Wilde O. The Picture of Dorian Gray. L. : Penguin Books, 2005. 280 p.
99. Woolf V. Mrs Dalloway. L. : Houghton Mifflin Harcourt, 2002. 176 p.

Додаток А.

СТАТТЯ

Перекладознавство

УДК 811.316.772.2

DOI

Четвертак Є.О.¹, Островський М.Д.²,*¹кандидат філологічних наук,**доцент кафедри теорії та практики перекладу**Національного університету «Запорізька політехніка»**²студент другого (магістерського) рівня,**група ГФ-310м**Національного університету «Запорізька політехніка»***ПРОБЛЕМА ДОСЛІДЖЕННЯ НЕВЕРБАЛІСТИКИ У
ЛІНГВІСТИЦІ**

Анотація. Стаття описує основні проблеми дослідження невербалістики та висвітлює її роль в лінгвістиці. Невербалістика ідентифікує жести людини, її пози, інтерпретує посмішку, міміку, вивчає взаємодію людського спілкування і вплив невербальних засобів передачі інформації в різних сферах діяльності людини. Отже, невербалістика – це наука про повсякденне життя, та вона є необхідною завжди. Під час мовленнєвого акту саме невербальне спілкування стає більш суттєво-результативним. Невербальне спілкування виступає одним із засобів репрезентації особистісного «Я», створює певний образ співрозмовника, виступає в ролі уточнення та випередження вербального повідомлення. У невербальній поведінці визначають експресивну і перцептивну сторони. Саме експресивна складова комунікативного акту є причиною труднощів у встановленні нормальних міжособистісних відносин. Постає питання про

використання у невербалістиці певних невербальних сигналів. Вони можуть бути спонтанними, несвідомими і завжди щирими, на відміну від звичайних слів. В невербалістиці головне місце посідає використання невербальних засобів, які передають емоційне значення в міжособистісному спілкуванні. Велика частина невербальних засобів проявляється засобами вираження емоцій, тобто за допомогою міміки. Тому треба не тільки використовувати вербальну мову при спілкуванні, а й знати своєрідний «невербальний сленг» для більшого взаємопорозуміння співрозмовників. Комунікація через застосування невербального сленгу також відбувається через особисті та публічні артефакти (будинки, дороги, парки, театри, авіакомпанії і навіть громадські туалети), які мають особливе значення в контексті міжкультурної комунікації. Ці предмети символізують етичний стан та культурну приналежність кожної людини. Розглядаючи особливості невербальної комунікації та підходи до проблематики дослідження невербалістики в сучасній лінгвістиці, необхідно ідентифікувати поняття «комунікація», специфічну форму взаємодії людей у процесі спілкування».

Ключові слова: лінгвістика, невербальна комунікація, невербалістика, емоційний вплив, реціпієнт.

Значна частина нашого спілкування є невербальною комунікацією. Дослідники ідентифікували, що ми щодня реагуємо на тисячі невербальних сигналів та форм поведінки, включаючи пози, міміку, погляди, жести та тональність голосу. Від наших потисків рук до зачісок – це невербальні деталі, які розкривають нас, якими ми є та впливають на те, як ми ставимося до інших людей.

Дослідження невербальних компонентів під час спілкування є одним із пріоритетних напрямів сучасної лінгвістики, дозволяючи вирішити актуальні лінгвoseміотичні, лінгвокультурологічні, прагматичні, семантичні, лінгвокогнітивні проблеми. Зважаючи на тісний взаємозв'язок когнітивної і

прагматичної функції невербальних знаків модифікує всю прагматику дискурсивної практики» [1, с. 221].

Завдяки саме теоретичним і прикладним дослідженням української школи невербалістики ми ідентифікуємо невербальну поведінку людини як спосіб її існування в просторі, прагматичні наміри комунікантів; невербальні знаки як специфічні способи пізнавальної діяльності людини; взаємозв'язок візуального та психологічного компонентів комунікації.

Для усвідомлення прагматичного потенціалу невербальної комунікації важливими є функціональне і прагматичне значенні невербальних знаків у конфліктному дискурсі. Під час дослідження їх прагматики розглядають і адресантно-адресатний фактор, який забезпечує варіативність невербальних знаків [2, с. 37]. Отже, невербальна поведінка або фізіологічний вияв будь-якої особи пов'язані із життєдіяльністю її організму та слугує знаковим дескриптором під час вибору стратегій зворотної комунікативної поведінки.

Т. А. Грідіна відзначає, що спілкування є синкретичним процесом, що включає як вербальні, так і невербальні коди передачі інформації [2, с. 39]. Сукупність невербальних комунікаційних систем поділяється на кінетичну та некінетичну підсистеми. Кінетична підсистема вивчає рухи тіла в процесі комунікативної взаємодії індивідів та категорії немовних символів: міміку, жести та положення тіла. Некінетична система розглядає невербальні одиниці в таких явищах, як артефакти, парамова, тактильні засоби, хронеміка та проксеміка.

Головною метою спілкування завжди було прагнення до адекватного розуміння переданої інформації. Для того, щоб логічно донести свою думку, людина використовує багато вербальних та невербальних засобів, які пропонує мова і культура. У спілкуванні вербальні і невербальні знаки є нерозривними: в розмову включаються жести, міміка, рухи тіла, особливості фонації [3, с. 88]. У художньому тексті велику увагу необхідно приділяти саме невербальній комунікації, тобто невербалістиці, намагаючись максимально наблизити ситуації спілкування та діалоги до реальних, за

допомогою опису жестів, міміки та рухів, які супроводжуються мовленням героя.

Дослідники відзначають, що «вираз обличчя, пози, жести, коли йдеться про сприйняття співрозмовника як особистості, набагато ефективніші за його вербальне вираження» [4, с. 112]. Таким чином, невербальні сигнали повинні гармоніювати з словесним мовленням, доповнюючи та підсилюючи його, хоча вони значною мірою не усвідомлюються і практично не контролюються мовцем.

Міміка відповідає за більшу частину невербального спілкування. Скільки ж інформації можна передати за допомогою посмішки чи похмурого погляду. Вираз обличчя людини часто буває першим, що ми бачимо, навіть до того, як чуємо те, що хоче сказати. Обдумані рухи та сигнали – важливий спосіб передачі сенсу без слів. Поширені жести включають розмахування руками, вказівку та використання пальців для позначення числових значень. Інші жести довільні і пов'язані з культурою.

Що стосується такого поняття як паралінгвістика, то його відносять до голосової комунікації, яка відокремлена від реальної мови. Сюди входять такі фактори, як тон голосу, гучність, інтонація та висота звуку. Адже сильний вплив тону голосу може передавати різний сенс під час говоріння. Якщо ідентифікується сильний тон – слухачі можуть інтерпретувати це як схвалення та прояв ентузіазма. Ті самі слова, сказані невпевненим тоном, можуть вказувати на несхвалення та відсутність інтересу. Холодний тон голосу може вказувати на те, що насправді не все в порядку, але ви не хочете обговорювати це. Яскравий, щасливий тон голосу покаже, що все добре.

Поза та рухи також можуть передавати багато інформації. Дослідження мови тіла активізувалися з 1970-х років, але в теперішній час саме ЗМІ зосереджуються на надмірній інтерпретації «захисних поз», «схрещуванні рук та ніг». Що стосується «особистого простору», який є також важливим типом невербального спілкування, то на необхідну відстань та простір впливає ряд факторів, включаючи соціальні норми, культурні очікування,

ситуаційні фактори, особистісні характеристики та рівень міжособистісного знайомства.

Хоча така невербальна поведінка може вказувати на існуючі почуття і відносини, дослідження ж показують, що мова тіла є більш тонка і менш визначена, ніж вважалося раніше. Саме Очі відіграють важливу роль у невербальному спілкуванні, і такі речі, як погляд, пильний погляд і миготіння є важливими невербальними формами поведінки. Під час комунікації погляд на іншу людину може вказувати на низку емоцій, включаючи ворожість, інтерес та потяг. Нормальний, постійний зоровий контакт часто сприймається як знак того, що людина говорить правду і заслуговує на довіру. З іншого боку, рухливі очі та нездатність підтримувати зоровий контакт часто розглядаються як показник того, що хтось бреше чи обманює. Спілкування за допомогою дотиків – ще одна важлива невербальна поведінка людини під час комунікації. Дослідники виявили, що люди з високим статусом мають тенденцію вторгтися в особистий простір інших людей із більшою частотою та інтенсивністю, ніж люди з нижчим статусом. Статеві відмінності також грають у тому, як використовують дотику передачі сенсу.

Хоча невербальне спілкування та поведінка можуть сильно відрізнятись у різних культурах, висловлювання щастя, смутку, гніву та страху на обличчях у всьому світі однакові. Виходячи з вищезазначеної інформації, можна зробити висновок, що невербалістика в лінгвістиці передається і приймається за допомогою різних сенсорних каналів – візуальних (мова жестів, міміка, пози), кінестетичних (тактильні відчуття), нюхових (сприйняття запахів). Усі ці невербальні «сигнали» виражають різні стани та наміри (мотиви, емоції) людини [5, с. 114].

Сучасна наука невербалістика розглядає невербальні засоби спілкування з кількох позицій: в контексті розуміння загальних програм і модусів поведінки людини; формально-семантичний аналіз невербальних знаків стосовно мовних знаків; власне лінгвістичні, соціолінгвістичні, психолінгвістичні та інші аналітичні розробки, спрямовані на розпізнавання

вербальних і невербальних ознак психологічних і емоційних станів, вивчення національної специфіки мовленнєвої та немовленнєвої поведінки, аналіз способів прояву невербальної поведінки.

Особливим аспектом дослідження невербалістики є її розгляд на основі художніх текстів. Переважна більшість дослідників вважають художню літературу багатим і надійним джерелом проявів невербальної поведінки людини. Опис невербальної комунікації в художньому тексті безпосередньо пов'язаний з комунікативним процесом [6, с. 95].

Аналіз структури художнього тексту не може не враховувати такі явища, насамперед при вираженні психологічного стану та почуттів героїв твору. Передача емоцій героїв здійснюється не тільки вербально, а й за допомогою невербального спілкування, а автори літературних творів наводять опис емоційного життя людини [7, с. 19]. Психологи та психолінгвісти часто беруть приклади застосування невербальних засобів з художньої літератури, щоб проілюструвати конкретну ситуацію. З іншого боку, лінгвісти також звертаються до інтерпретації невербальної поведінки персонажа художнього тексту, щоб підтвердити або спростувати інформацію, передану ним для точнішого відображення образу цього персонажа.

Невербальне спілкування, як правило, не може передати точного значення (за винятком деяких жестів). Зазвичай вони так чи інакше узгоджені з словесним текстом. Неузгодженість окремих невербальних засобів значно ускладнює міжособистісне спілкування. Невербальні знаки в контактній комунікації маніфестують комунікативні наміри та емоційний стан того, хто говорить, та активно впливають на хід і результат мовної взаємодії, стаючи визначальною його частиною [8, с. 43]. Таким чином, створивши оптимальну модель мовної взаємодії можна з достатнім ступенем об'єктивності «занурюватися» в канву міжособистісних відносин комунікантів і проводити паралельний аналіз різноманітних невербальних та вербально-невербальних модулів, спостерігаючи їх спільне функціонування в мові.

Регулююча функція невербальних знаків також може використовуватися для навмисного загострення відносин між учасниками комунікації. Наприклад, під час публічної дискусії, дебатів, «плескання» є способом для того, щоб зупинити його промову, і є проявом негативного ставлення. Емоції є невід'ємною частиною людського існування і вони відіграють значну роль у житті людей, оскільки є формою сприйняття світу, відображаючи емоційні переживання, хвилювання, переживання [8, с. 30].

Об'єкти та зображення є інструментами, які можна використовувати для невербального спілкування. Наприклад, на онлайн-форумі ви можете вибрати аватар, який представлятиме вашу особу в мережі і передаватиме інформацію про те, хто ви і що вам подобається. Люди часто витрачають багато часу на розробку певного зображення і оточують себе об'єктами, призначеними для передачі інформації про речі, які їм важливі.

Уніформа, наприклад, може використовуватися для передачі великої кількості інформації про людину. Солдат носитиме форму, поліцейський носитиме форму, а лікар носитиме білий лабораторний халат. З першого погляду це вбрання розповідає людям, чим людина заробляє собі на життя.

Емоції – це форма відображення дійсності, своєрідна реакція на ситуації та події, що відбуваються в повсякденному житті. Емоційна сфера є предметом глибокого і різноманітного аналізу, який проводять представники різних наук. Лінгвістів цікавлять невербальні засоби, які використовуються для вираження почуттів мовця та емоційного впливу на реципієнта [4, с. 18]. У процесі безпосереднього спілкування емоції можуть бути виражені за допомогою позамовних засобів, міміки та пантоміміки. На письмі ці фактори закодовані мовою.

Вчені ідентифікують фундаментальні або базові емоції, кількість яких різниться з точки зору представників різних шкіл. Найбільш точною вважається класифікація емоцій, запропонована американським психологом Ч. Ізардом. Вчений виділяє такі основні емоційні стани: задоволення, інтерес, презирство, смуток, сором, гнів, здивування, огида [4, с. 63]. Також

розрізняють емоції за аксіологічними ознаками (позитивними та негативними) та модальністю (радість, інтерес, смуток тощо).

Розглядаючи стилістичні особливості невербальних засобів номінації емоційного відгуку особистості, необхідно також звернути увагу на стилістичні фігури, до яких належать епітети, метафори, порівняння, повтори, персоніфікація, іронія тощо. Найуживанішим стилістичним засобом є епітет. Функцію епітета, найчастіше, виконують такі розглянуті лексичні групи, як емотивно-оцінна лексика, застаріла лексика та okazіоналізми [4, с. 97].

Загалом, аналіз номінації як основного способу невербального засобу актуалізації емоційного реагування особистості показав, що найчастіше зустрічаються дієслова (переважно в минулому часі, а також форми *Continuous* і *Gerund*) та іменники (включаючи окрему групу соматизмів), які використовують для номінації невербальних показників емоційного стану, рідше – прикметники та прислівники.

Детальний аналіз стилістичних аспектів невербальних засобів номінації емоційного відгуку персонажа показав, що серед найважливіших стилістичних засобів репрезентації невербальних маркерів емоційного реагування є загальноприйняті та авторські епітети, метафора, персоніфікація, порівняння, перефраз. Аналіз ролі та функцій невербальних засобів емоційного реагування особистості вказує на невербальні маркери емоційного стану та реакції, які можуть доповнювати, підтверджувати, посилювати вербальні маркери та повністю їх замінювати [2, с. 42].

Невербалістика відображається в художньому тексті за допомогою так званих соматизмів і соматичних висловлювань. Описуючи зовнішню поведінку людини під час спілкування, вони допомагають створити цілісний, точний і переконливий образ, відображаючи його думки, почуття, ставлення до світу та погляди на життя [4, с. 75]. Невербальні засоби комунікації створюють психологічний портрет особистості, характеризуючи її

психологічні особливості, вихованість, освітній рівень і розкриваючи внутрішній світ і показуючи читачеві всі думки і переживання героя.

Таким чином, невербальні компоненти роблять комунікативний процес більш переконливим, достовірним, наочним і виразним. Вивчення невербальних засобів передачі емоцій мовою художнього тексту дозволяє краще пізнати твір, глибше розібрати героїв, а також вивчити мовні особливості авторського стилю та специфіку його індивідуально-авторської моделі світу.

Особливістю невербальної мови є те, що її виявлення обумовлене імпульсами нашої підсвідомості, і відсутність можливостей підробити ці імпульси дозволяє нам довіряти мові більше, ніж звичайному вербальному каналу спілкування.

Література:

1. Крейдлин Г.Е. Невербальная семиотика: язык тела и естественный язык. М. : НЛЮ, 2004. 581 с.
2. Гридина Т. А., Коновалова Н. И., Воробьева Н. А. Невербальная коммуникация: практикум ФГБОУ ВПО «УрГПУ». Екатеринбург, 2015. 106 с.
3. Кашкин В. Б. Основы теории коммуникации: Краткий курс. М. : АСТ: Восток-Запад, 2007. 256 с.
4. Изард К. Э. Психология эмоций. СПб.: Питер, 2002. 752 с.
5. Почепцов Г. Г. Теория коммуникации. М. : Рефл-бук, 1999. 653 с.
6. Seryakova I. Magic of Nonverbal Communication. К. : ОсвітаУкраїни, 2009. 161 р.
7. Ниренберг Д., Калеро Г., Грейсон Г. Как читать мысли людей. Практ. руководство по расшифровке языка тела. Минск: Попурри, 2012. 144 с.
8. Buerkel-Rothfus N. Communication: Competencies and Contexts. New York: Newbery Award Records, 1985. С. 112–122.

Ostrovsky N. The problem non-verbalistics's in linguistics

Summary.The article has been devoted to the description of main non-verbalistics's problems and highlights role in linguistics. Non-verbalistics identifies human gestures, postures, interprets smiles, facial expressions, studies the interaction of human communication and the impact of nonverbal means of transmitting information in various areas of human activity. Thus, nonverbalism is the science of everyday life, and it is always necessary. During the speech act, non-verbal communication has become more significant and effective. Non-verbal communication is one of the representing means of personal "I", creates a certain image of the interlocutor, acts as a clarification and anticipation of the verbal message. In nonverbal behavior determine the expressive and perceptual sides. It is the expressive component of the communicative act that causes difficulties in establishing normal interpersonal relationships. The many question has been arising in the use of non-verbal signals in studies. It can be spontaneous, unconscious and always sincere, unlike ordinary words. In nonverbal studies, the main place is the use of nonverbal means that convey emotional significance in interpersonal communication. Most non-verbal means are manifested by means of expression of emotions, through facial expressions. Therefore, it is necessary for using verbal language in communication, and also for knowing a kind of "non-verbal slang" for greater mutual understanding interlocutors. Communication, by using nonverbal slang, also occurs through personal and public artifacts (houses, roads, parks, theaters, airlines and even public toilets), which are particularly important in the intercultural communication context. These items have been symbolizing the ethical status and cultural affiliation of each person. Considering the features of nonverbal communication and approaches to the study of nonverbal studies in modern linguistics, it is necessary to identify the concept of "communication", a specific form of human interaction in the communication process.

Key words: linguistics, nonverbal communication, non-verbalistics, emotional influence, recipient.